

Brabantse burgers in beeld 2021

Het perspectief van Brabanders op de ontwikkelingen in Brabant

Brabantse burgers in beeld 2021

Het perspectief van Brabanders op de
ontwikkelingen in Brabant

I. van Roover PhD

S. Paenen MSc

drs. M. van Duren

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van

Provincie Noord-Brabant

Auteur(s)

I. van Roover PhD
S. Paenen MSc
drs. M. van Duren

Opmaak tabellen en figuren

S. ten Thije

Fotograaf

J. van Belkom

Publicatienummer

210220-1

Datum

februari 2021

© 2021 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl

Managementsamenvatting

Algemeen

- Van 6 januari t/m 17 januari 2021 is een vragenlijst voorgelegd aan Brabanders over ontwikkelingen in Brabantse en Nederlandse samenleving (kortweg ‘Burgerperspectief’). De vragenlijst is ingevuld door 1261 Brabantse respondenten. De weergegeven resultaten uit het onderzoek zijn representatief naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.
- Brabanders zijn iets minder gelukkig dan vorig jaar. Zij beoordelen hun geluk met een 6,8 gemiddeld, vorig jaar was dit nog een 7,2 gemiddeld.
- Brabanders vinden dat het in Brabant goed gaat met de werkgelegenheid en onderzoek & technologie en onderwijs. De top 2 springt er minder duidelijk uit dan vorig jaar. Kunst en cultuur is opvallend gedaald ten opzichte van vorig jaar.
- Integratie van minderheden, armoede, milieuproblemen en klimaatverandering staan onder aan de lijst van de thema’s waar Brabanders het goed mee vinden gaan.
- Brabanders zien de gezondheidszorg, net als in 2020, als de grootste uitdaging voor Brabant. Het percentage is ten opzichte van 2020 gestegen van 44% naar 46%.
- Dit jaar zijn de zorgen om werkgelegenheid en armoede gestegen ten opzichte van vorig jaar.
- Daarentegen maken Brabanders zich ten opzichte van vorig jaar minder zorgen over mobiliteit, milieuproblemen en klimaatverandering, veiligheid op straat en landbouw.
- Als er begin januari Tweede Kamerverkiezingen gehouden zouden zijn, dan zouden VVD en PVV van de Brabanders de meeste stemmen hebben gekregen. Opvallend is dat PvdA op dit moment een stuk minder stemmen zou krijgen dan vorig jaar.¹
- Ten opzichte van vorig jaar lijken Brabanders iets positiever over wat de overheid voor ze doet, wat voor invloed mensen zelf hebben op de overheid, hoe bekwaam politici zijn en of Kamerleden en ministers iets geven om wat mensen denken.

Gezonde en veilige leefomgeving

- Iets meer dan de helft van de Brabanders geeft aan dat men in de huidige en de toekomstige Brabantse samenleving gezond oud kan worden. Deze percentages zijn vergelijkbaar met vorig jaar.
- Significant minder mensen maken zich zorgen over de luchtkwaliteit in hun leefomgeving. Het percentage daalde van 51% naar 43%. Het percentage Brabanders dat het antwoord noch eens/noch oneens invulden steeg significant van 22% naar 30%. De groep die zich geen zorgen maakt is niet toegenomen.
- Meer dan 60% van de Brabanders maakt zich zorgen over drugscriminaliteit, over leegstaande panden die gebruikt gaan worden voor illegale praktijken en bedreiging van burgemeesters en wethouders. De percentages zijn lager dan vorig jaar maar niet significant verschillend.
- Het vertrouwen in de medemens is het laagste sinds 2017. Ten opzichte van vorig jaar daalde het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de medemens van 74% naar 62%. Het is echter met 62% nog wel steeds een ruime meerderheid.

---

¹ Het potentiële stemgedrag van Brabanders in het Brabantpanel is geen concrete voorspelling van het daadwerkelijke uitkomst van verkiezingen. Dit is van vele factoren afhankelijk, bijvoorbeeld van de opkomst tijdens de verkiezingsdag.

- Het vertrouwen in de nationale overheid is daarentegen het hoogste sinds 2017. Ten opzichte van vorig jaar steeg het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de nationale overheid van 35% naar 47%. Het is echter met 47% nog wel steeds minder dan de helft van de Brabanders.
- De ervaren wrijving tussen groepen wordt het meest waargenomen (8 of hoger op een schaal van 1 t/m 10) tussen groepen met een verschillende politieke voorkeur en groepen agrariërs en niet-agrariërs. Op basis van de gemiddelde score wordt de meeste wrijving waargenomen tussen mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking. Dit laatste is hetzelfde als vorig jaar. Landelijk wordt de grootste tegenstelling waargenomen tussen arm en rijk.

Energietransitie en klimaatproof Brabant

- Het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over het klimaat ten opzichte van vorig jaar is afgenomen van 63% naar 58%.
- 15% van de Brabanders heeft er geen vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik. Dit is een daling ten opzichte van vorig jaar.
- Ten opzichte van 2020 hebben meer Brabanders vertrouwen in de overgang naar duurzame landbouw dan in 2020 (37% in 2021 t.o.v. 30% in 2020).
- Het vertrouwen in het idee dat alle grondstoffen oneindig vaak (her)gebruikt kunnen en moeten worden om verspilling te voorkomen (circulaire economie) is ten opzichte van 2020 nagenoeg gelijk gebleven. Echter, het aantal Brabanders dat het oneens is met deze stelling is gedaald van 21% naar 17%.
- Rond de 60% van de Brabanders geeft aan dat ze door de keuzes die zij maken kunnen helpen bij het tegen gaan van de klimaatverandering en dat ze verantwoordelijk zijn bij te dragen aan de stikstofreductie. Dit is vergelijkbaar met de uitkomst van vorig jaar.
- Het percentage Brabanders dat vindt dat de overheid bereid moet zijn om veel te investeren om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning is nog steeds meer dan twee derde (67%), maar wel minder dan vorig jaar (79%).

Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit

- 71% van de Brabanders maakt zich zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters in Brabant. Dit is vergelijkbaar met vorig jaar.
- Brabanders maken zich ongeveer evenveel zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant (69%). Ook dit is vergelijkbaar met vorig jaar.
- De zorgen om de leefbaarheid in de Brabantse dorpen en over het groeiende aantal distributiecentra in het Brabantse landschap zijn afgenomen ten opzichte van vorig jaar.
- Net iets minder dan de helft van de Brabanders gelooft in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (47%). Dit is vergelijkbaar met vorig jaar. Opvallend is wel dat het percentage Brabanders dat hier niet in gelooft is afgenomen van 18% naar 15%.
- Bijna de helft van de Brabanders verwacht over 15 jaar in een elektrische auto of een voertuig op andere duurzame brandstof te rijden (49%). Dit is ook vergelijkbaar met vorig jaar.

Duurzame concurrerende economie

- Van de Brabanders heeft 60% vertrouwen in de ontwikkeling van de Brabantse economie. Dit percentage is lager dan in 2020, toen gaf 63% aan hier vertrouwen in te hebben.
- Significant meer Brabanders dan vorig jaar geven aan dat ze zich voldoende kunnen aanpassen aan nieuwe competenties die van ze gevraagd worden op het werk (55% t.o.v. 49% vorig jaar).
- Significant minder Brabanders dan vorig jaar, maar nog steeds wel 74%, vindt het belangrijk om een leven lang te kunnen leren.
- Significant minder Brabanders maken zich zorgen over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is (54% t.o.v. 72% vorig jaar). Het percentage Brabanders dat het noch eens/noch oneens is met deze zorgen is gestegen van 19% naar 31% en het percentage Brabanders dat zich hierover geen zorgen maakt is gestegen van 5% naar 10%.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Algemeen	3
2.1	Het geluksgevoel van Brabanders neemt licht af	3
2.2	Wat gaat er (niet) goed in Brabant?	4
2.3	Welke uitdagingen zien Nederlanders?	6
2.4	Verkiezingen	7
2.5	De overheid	8
2.6	Hét nieuwsbericht van 2020 en grootste uitdaging voor 2021	9
3	Gezonde en veilige leefomgeving	10
3.1	Gezondheid	10
3.1.1	Gezondheid nu nog belangrijkere Brabantse uitdaging	10
3.1.2	Landelijk perspectief op gezondheid	11
3.2	Veiligheid, ondermijning en vertrouwen	11
3.2.1	Zorgen van Brabanders over ondermijning gedaald	12
3.2.2	Landelijk perspectief op ondermijning	13
3.2.3	Het vertrouwen van Brabanders	13
3.2.4	Wrijving tussen groepen	16
3.2.5	Landelijk perspectief op veiligheid	17
4	Energietransitie en klimaatproof Brabant	18
4.1	Klimaatverandering en landbouw in Brabant	18
4.2	Energietransitie en klimaatproof Nederland	21
5	Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit	22
5.1	Duurzame verstedelijking	22
5.1.1	Druk op de Brabantse woningmarkt	22
5.1.2	Leefbaarheid en leefomgeving onder druk	23
5.1.3	Duurzame verstedelijking in Nederland	24
5.2	Mobiliteit	24
5.2.1	Mobiliteit – een belangrijke Brabantse opgave	24
5.2.2	Landelijk perspectief op mobiliteit	26
6	Duurzame concurrerende economie	28
6.1	Vertrouwen in economie	28
6.2	Aanpassen aan nieuwe competenties en een leven lang leren	28
6.3	Beschikbaarheid goed personeel	29
6.4	Een duurzame concurrerende economie in Nederland	30
7	Onderzoeksverantwoording	31
8	Literatuurlijst	32
	Bijlage A De vragenlijst	36

1 Inleiding

In 2017 en in 2018 heeft het PON het Brabantpanel geraadpleegd om bij Brabanders input te vragen over zaken die spelen in de (Brabantse) samenleving. Ze zijn onder andere gevraagd naar wat volgens hen goed gaat, waar uitdagingen liggen, het (politiek) vertrouwen en hoe zij de samenleving op dat moment typeren. Begin 2019 voerden we opnieuw een meting uit over deze thema's en voegden we stellingen toe over specifieke Brabantse opgaven. Begin 2020 herhaalden we deze meting voor de tweede keer, waardoor we de resultaten ook kunnen vergelijken met de voorgaande meting(en). Begin dit jaar is van 6 januari tot en met 17 januari deze meting wederom herhaald. In totaal hebben 1261 Brabantse respondenten de vragenlijst (deels) ingevuld.

Op het moment van de meting voor dit burgerperspectief zaten we midden in de tweede golf van het coronavirus. Er gold een strenge lockdown met onder andere de volgende maatregelen: mensen werken thuis, scholen en kinderopvang zijn dicht, niet essentiële winkels en horecagelegenheden zijn dicht, contactberoepen worden niet uitgevoerd en er mogen maar maximaal 2 personen per dag thuis op bezoek komen. In totaal hebben we al 10 maanden te maken met de coronacrisis wat allerlei beperkingen en onzekerheden met zich meebrengt. De coronacrisis heeft invloed op persoonlijke, politieke en maatschappelijke opvattingen van burgers. Dit moeten we dus ook zeker in acht nemen bij het vergelijken van de resultaten van 2021 met de voorgaande jaren.

De resultaten van deze vijfde meting leest u in dit rapport: Brabantse burgers in beeld 2021 (kortweg 'Burgerperspectief').

We beschrijven een viertal opgaven aan de hand van het perspectief van de inwoners van Brabant:

- Gezonde en veilige leefomgeving (inclusief leefbaarheid)
- Energietransitie en klimaatproof Brabant
- Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit
- Duurzame concurrerende economie

Bestaande cijfers

Waar mogelijk leggen we in dit rapport een link met bestaande cijfers uit de kwartaalrapportages van de Burgerperspectieven van het SCP, CBS en andere (eigen) onderzoeken. Echter, omdat de meting van dit onderzoek plaatsvond in de coronacrisis, zijn de resultaten op sommige thema's lastig te vergelijken met de eerdere metingen over het perspectief van Brabanders, maar ook met ander onderzoek dat heeft plaatsgevonden voor de coronacrisis waar we in dit rapport naar verwijzen. De situatie rondom mobiliteit is bijvoorbeeld in de coronacrisis helemaal anders dan voor de coronacrisis.

Leeswijzer

Het rapport start met een algemeen hoofdstuk waarin we kijken hoe het gaat met de Brabanders en welke kansen en uitdagingen zij voor Brabant zien. In hoofdstuk 3 tot en met 6 gaan we achtereenvolgens in op de perspectieven van Brabanders op de vier hierboven genoemde thema's. We vergelijken de resultaten waar mogelijk met de eerdere metingen in 2017, 2018, 2019 en 2020 en zetten de Brabantse resultaten af tegen het landelijke beeld.

Tot slot beschrijven we in hoofdstuk 7 de achtergrond en methode van het onderzoek. In de bijlage is de vragenlijst weergegeven (Bijlage A). In een apart tabellenboek zijn de resultaten uitgesplitst per COROP-regio weergegeven.

We hebben in het rapport daar waar het mogelijk was significante verschillen tussen de meting van 2020 en de meting van 2021 aangeduid met groen (positieve afwijking), dan wel rood (negatieve afwijking).

2 Algemeen

In dit hoofdstuk schetsen we een algemeen beeld over de perspectieven van Brabanders: hoe gaat het op dit moment met de inwoners van Brabant? Met welke thema's gaat het volgens hen goed in Brabant? En welke thema's vormen voor Brabant de grootste uitdaging?

2.1 Het geluksgevoel van Brabanders neemt licht af

Door Brabanders te vragen naar hun geluksgevoel brengen we het subjectieve welzijn in beeld.

Tabel 1 Perspectief van Brabanders – Geluksgevoel (%)

	n	4 of lager	5 en 6	7 of hoger
Hoe gelukkig voel je je vandaag?	1204	6	20	74
Hoe gelukkig voelde je je afgelopen maand?	1210	9	24	67

Iets meer dan twee derde van de Brabanders scoort het geluksgevoel in de afgelopen maand met een 7 of hoger.

Tabel 2 Perspectief van Brabanders – Geluksgevoel vergeleken in de tijd (gemiddelde score)

	2021	2020	2019	2018	2017
Hoe gelukkig voel je je vandaag?	7,0	7,4	7,3	8,1	8,3
Hoe gelukkig voelde je je afgelopen maand?	6,8	7,2	7,1	8,2	8,1

Het subjectieve welzijn van de Brabantse bevolking is ten opzichte van 2020 gedaald. In 2020 was het geluksgevoel stabiel ten opzichte van 2019, dit jaar neemt het iets af. Voor COROP-regio Zuidoost Brabant was het gemiddelde geluksgevoel (in de afgelopen maand) met een 6,0 lager dan voor de andere regio's (Tabel 1 in tabellenboek). Er zijn veel factoren die invloed hebben op geluk. De vraag is welke factoren het zijn die het geluksgevoel van Brabanders de afgelopen jaren negatief hebben beïnvloed. In het huidige onderzoek kunnen we hier geen antwoord op geven, maar het is heel goed mogelijk dat er bij meerdere mensen onzekerheden of zorgen vanwege de coronacrisis een rol spelen. Tegelijkertijd zien we al langer een dalende lijn.

In de Brabantse Monitor Maatschappelijke Effecten Coronavirus - resultaten meting 6 die uitgevoerd is in december 2020 werd ook gevraagd wat voor cijfer de Brabander zijn leven op dat moment gaf.ⁱ Het gemiddelde kwam uit op een 7,0. Dit komt overeen met hoe gelukkig men zich voelde op de dag dat ze de vragenlijst voor dit onderzoek invulden.

In een onderzoek van CBS is geluk onlangs gemeten met een tienpuntsschaal, waarbij respondenten aan konden geven in welke mate zij zichzelf een gelukkig mens vinden.ⁱⁱ

Een 1 staat voor volledig ongelukkig en een 10 voor volledig gelukkig. Bijna 9 op de 10 Nederlanders (88%) van 15 jaar of ouder zeggen gelukkig te zijn (score op tienpuntsschaal $\geq 7,0$). Dit aandeel is door de jaren heen zeer stabiel.

2.2 Wat gaat er (niet) goed in Brabant?

We vroegen aan Brabanders op welke terreinen zij vinden dat het goed gaat met Brabant en op welke thema's zij juist uitdagingen zien voor de provincie. We zien hierin een aantal verschuivingen ten opzichte van de vorige meting in 2020.

Tabel 3 Op welke terreinen vind je dat het goed gaat in Brabant?
Je mag maximaal drie antwoorden aanklikken (n=1239/%)

	2021	2020
Werkgelegenheid	27	51
Onderzoek en technologie	27	33
Onderwijs	21	16
Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)	20	16
Bescherming tegen het water	15	17
Veiligheid op straat	14	8
(Gezondheids)zorg	11	10
Kunst en cultuur	7	20
Landbouw	6	3
Huisvesting	5	5
Dierenwelzijn	4	4
Terrorisme	4	4
Geen van deze	4	4
Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)	3	6
Armoede	3	3
Milieuproblemen en klimaatverandering	3	3
Anders, namelijk	0	1
Dat weet ik niet	22	12

In 2020 was er duidelijk een top 2 aan te wijzen van thema's waarmee de Brabander het goed vond gaan. Net iets meer dan de helft van de Brabanders vond het goed gaan met de werkgelegenheid en 33% van de Brabanders vond het goed gaan met onderzoek en technologie. In 2021 noemen nog steeds de meeste Brabanders deze twee terreinen, maar zijn ze wel minder vaak gekozen dan vorig jaar. Als derde en vierde worden nu ook de terreinen onderwijs en mobiliteit (openbaar vervoer en wegen) vaker gekozen dan vorig jaar. Er springen dit jaar dus minder terreinen uit ten opzichte van vorig jaar. Men lijkt wat minder uitgesproken over dat het goed gaat met een bepaald thema. Een opvallende daler is kunst en cultuur, dit geeft aan dat de Brabander vindt dat het hiermee minder goed gaat. Veiligheid op straat is dit jaar vaker genoemd dan vorig jaar, en men vindt dus dat het daar beter mee gaat.

Integratie van minderheden, armoede, milieuproblemen en klimaatverandering staan onder aan de lijst van de thema's waar Brabanders het goed mee vinden gaan.

Opvallend is dat 22% van de Brabanders niet kan aangeven op welke terreinen het in Brabant goed gaat. In 2020 was dit 12% en dit percentage is dus toegenomen. Samen met de minder uitgesproken top 2 in vergelijking met vorig jaar, wijst dit er mogelijk op dat Brabanders iets minder uitgesproken zijn over wat er goed gaat in Brabant of dat ze vinden dat het in algemene zin minder goed gaat in Brabant. Dit kan mogelijk te maken hebben met de onzekere situatie die de coronacrisis met zich meebrengt. En de zorgen die mensen hebben omtrent deze onzekere situatie.

In COROP-regio West-Brabant valt op dat werkgelegenheid niet in de top 2 staat van de terreinen waar inwoners vinden dat het in Brabant goed mee gaat. Werkgelegenheid staat met 18% op de vierde plek voor deze regio (Tabel 2 in tabellenboek). In West-Brabant staat onderwijs op plek 1 en onderzoek en technologie en mobiliteit op een gedeelde tweede plek. In Midden-Brabant staat werkgelegenheid wel op plek 1, maar staat onderzoek en technologie niet op de tweede plek, hier staat het onderwijs.

Tabel 4 Op welke terreinen liggen volgens jou op dit moment de grootste uitdagingen voor Brabant? Je mag maximaal drie antwoorden aanklikken (n=1239/%)

	2021	2020
(Gezondheids)zorg	46	44
Huisvesting	35	35
Werkgelegenheid	28	13
Veiligheid op straat	26	37
Milieuproblemen en klimaatverandering	24	37
Onderwijs	18	16
Armoede	18	11
Landbouw	13	23
Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)	9	9
Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)	8	22
Dat weet ik niet	7	2
Kunst en cultuur	6	2
Dierenwelzijn	5	6
Onderzoek en technologie	5	4
Terrorisme	4	4
Anders, namelijk	4	7
Bescherming tegen het water	1	2
Geen van deze	0	0

We zien dat Brabanders, net zoals in 2020, aangeven dat de grootste uitdaging ligt bij de gezondheidszorg. Het percentage is ten opzichte van vorig jaar gestegen van 44% naar 46% en staat duidelijk bovenaan. Op zich lijkt deze stijging mee te vallen, aangezien de

gezondheidszorg sinds de start van de coronacrisis letterlijk een uitdaging heeft en dagelijks in het nieuws komt.

Tevens geven Brabanders als tweede aan dat ze het thema huisvesting als een uitdaging zien. Hierna volgen de thema's werkgelegenheid, veiligheid op straat en milieuproblemen en klimaatverandering. Het percentage Brabanders dat aangeeft dat het thema werkgelegenheid een uitdaging is voor Brabant is gestegen ten opzichte van vorig jaar (28% in 2021 t.o.v. 13% in 2020). Een andere opvallende stijger is het thema armoede. Ten opzichte van vorig jaar is het aantal Brabanders dat armoede als een uitdaging ziet voor Brabant gestegen van 11% naar 18%.

Opvallende dalers zijn mobiliteit, milieuproblemen en klimaatverandering, veiligheid op straat en landbouw.

Dat Brabanders aangeven dat de thema's werkgelegenheid en armoede op dit moment een uitdaging zijn voor Brabant heeft hoogst waarschijnlijk een directe relatie met de coronacrisis.

Uit de Brabantse Monitor maatschappelijke effecten coronavirus, meting 6 (december 2020) komt ook naar voren dat 34% van de respondenten zich veel zorgen maakt over de gevolgen van de coronacrisis voor de economieⁱⁱⁱ.

In de Brabantse Monitor maatschappelijke effecten coronavirus, meting 5 (oktober 2020) zien we dat Brabanders zich vaker veel of enige zorgen maken over de reguliere zorg en hulp in ziekenhuizen, over de overige zorg en hulp (zoals thuiszorg) en over zorg en hulp aan corona-patiënten in ziekenhuizen dan in de metingen vóór oktober 2020.^{iv} Dit was een grotere toename dan we in deze burgerperspectief-meting zien.

Thema's waar Brabanders minder uitdagingen zien zijn wederom bescherming tegen het water en terrorisme.

Antwoorden die gegeven zijn bij 'anders, namelijk' zijn onder meer gerelateerd aan drugs en criminaliteit, corona en economie.

De top 5 van thema's met een uitdaging voor Brabant zijn per COROP-regio stabiel (gezondheidszorg, huisvesting, werkgelegenheid, veiligheid op straat en milieuproblemen en klimaatverandering), alleen wisselen ze per regio onderling van plek.

In Midden-Brabant valt het op dat milieuproblemen en klimaatverandering op de tweede plek staat wat betreft uitdagingen voor Brabant. Huisvesting staat voor deze regio niet in de top 3, maar op plek 5. Voor Zuidoost Brabant staan milieuproblemen en klimaatverandering op de derde plek en valt werkgelegenheid buiten de top 3. Voor West-Brabant staat veiligheid op straat in de top 3 en valt werkgelegenheid buiten de top 3. Daarnaast valt op dat de zorgen rondom armoede het hoogst scoort in de regio's Midden-Brabant en Zuidoost Brabant (Tabel 3 in tabellenboek).

2.3 Welke uitdagingen zien Nederlanders?

Er is ook landelijk onderzoek gedaan naar het perspectief van Nederlanders op uitdagingen voor onze samenleving. In de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2020|4, is aan Nederlanders gevraagd om aan te geven waar de Nederlandse overheid wat hen

betreft hun geld aan moet besteden.^v De meeste mensen willen dat de overheid meer geld besteedt aan: gezondheidszorg, onderwijs, werkgelegenheid, veiligheid en het bestrijden van armoede. Deze vijf thema's staan in Tabel 4 ook in de top 7 van de lijst met thema's waar men voor Brabant de grootste uitdaging ziet. De grootste uitdaging is niet hetzelfde als ergens geld aan uitgeven, maar het geeft wel in beide gevallen aan dat mensen vinden dat er extra aandacht nodig is voor een thema.

In hetzelfde landelijk onderzoek van SCP is aan de respondenten gevraagd om in eigen woorden aan te geven wat zij de grootste problemen en sterkste punten van Nederland vinden. Bij de grootste problemen werd corona het vaakst genoemd, gevolgd door 'zorgen over de manier van samenleven' en op de derde plaats stond zorgen over de economie. Bij de sterke punten werd gezondheidszorg, samenleven & normen en waarden en vrijheden (meningsuiting) het vaakst genoemd. Bij de grootste problemen komen landelijk de zorgen over de economie naar voren. Alhoewel de onderzoeken niet 1 op 1 met elkaar te vergelijken zijn - onder andere door het gebruik van verschillende vraagmethoden - geven ook Brabanders aan dat ze een uitdaging zien op het gebied van werkgelegenheid.

2.4 Verkiezingen

Op welke partij verwachten Brabanders te gaan stemmen?

Tabel 5 Op welke politieke partij verwacht je te gaan stemmen tijdens de Tweede Kamerverkiezingen in maart? (973=/%)²

	2021	2020	2019	2018	2017
VVD	15	9	7	13	10
PVV	11	2	5	6	8
CDA	8	10	11	12	11
GroenLinks	7	11	11	11	8
D66	6	4	6	9	9
PvdA	5	10	5	4	5
SP	5	7	8	8	9
Partij voor de Dieren	4	3	3	5	1
Forum voor Democratie	3	7	4	3	-
50PLUS	1	5	4	4	7
ChristenUnie	1	2	1	1	1
Denk	1	0	0	0	0
SGP	0	0	0	0	0
Een andere partij	1	0	0	0	-
Weet ik (nog) niet	29	26	27	19	23
Ik stem blanco	0	1	1	1	1
Wil ik niet zeggen	4	1	3	1	2

Dit jaar geeft 15% van de Brabanders aan dat ze op de VVD zouden stemmen en 11% op de PVV. Beide partijen scoren hoger dan vorig jaar. Op de derde plek staat dit jaar het CDA. De

² Het potentiële stemgedrag van Brabanders in het Brabantpanel is geen concrete voorspelling van het daadwerkelijke uitkomst van verkiezingen. Dit is van vele factoren afhankelijk, bijvoorbeeld van de opkomst tijdens de verkiezingsdag.

top drie van meest gekozen partijen is dus veranderd ten opzichte van vorig jaar. Dit jaar bestaat de top 3 uit VVD, PVV en CDA, terwijl vorig jaar de top 3 bestond uit GroenLinks en een gedeelte twee plaats voor CDA en PvdA. Zowel GroenLinks als PvdA scoren dit jaar significant lager dan vorig jaar. Dit geldt ook voor Forum voor Democratie en 50PLUS.

Het aandeel Brabanders dat aangeeft (nog) niet te weten waarop te stemmen is stabiel gebleven, maar is wel net als voorgaande jaren het hoogste percentage.

De top 2 van de verkiezingsuitslag is voor de COROP-gebieden Midden-Brabant, Zuidoost Brabant en West-Brabant gelijk (VVD en PVV), echter in Noordoost Brabant staat de CDA op plek 2 en heeft de SP significant meer stemmen gekregen dan in de andere 3 regio's (Tabel 4 in tabellenboek).

Peilingwijzer laat in de landelijke peilingen van 28 januari 2021 zien dat VVD de grootste partij is gevolgd door PVV en CDA.^{vi} Dit is exact dezelfde top 3 die in dit onderzoek onder Brabanders naar voren kwam op dat moment in de tijd.

2.5 De overheid

Net als vorig jaar vroegen we Brabanders om hun mening over de overheid. Er werden vier stellingen aan hen voorgelegd.

Tabel 6 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens
De overheid doet onvoldoende voor mensen zoals ik	2020	581	36	33	31
	2021	1177	30	37	33
Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de overheid doet	2020	675	45	20	36
	2021	1189	46	25	30
De meest politici zijn bekwame mensen die weten wat ze doen	2020	672	26	30	45
	2021	1179	35	36	29
Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken	2020	659	44	29	27
	2021	1178	38	31	31

Ten opzichte van vorig jaar heeft er wel degelijk een verandering opgetreden en zijn de Brabanders positiever over wat de overheid voor ze doet, wat voor invloed mensen zelf hebben op de overheid, hoe bekwam politici zijn en of Kamerleden en ministers iets geven om wat mensen denken.

Bij de stelling “De meeste politici zijn bekwame mensen die weten wat ze doen” geeft iets meer dan een derde van de Brabanders aan het hiermee (helemaal) eens te zijn of heeft hier noch eens/noch oneens geantwoord. Dit is voor beide antwoorden een significant hoger percentage dan vorig jaar. Het aantal Brabanders dat het oneens is met deze stelling

is ten opzichte van vorig jaar significant gedaald. Ten opzichte van vorig jaar vinden de Brabanders de politici bekwaamer.

Ook geeft 38% van de Brabanders aan dat ze het (helemaal) eens zijn met de stelling “Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken”. Dit percentage is ten opzichte van vorig jaar significant gedaald.

In de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van SCP 2020|2 worden door degenen die toelichten waarom ze de Nederlandse regering een onvoldoende geven de volgende klachten van politiek ongenoegen genoemd: de politiek ‘luistert niet’, is alleen maar met zichzelf bezig en te soft, en politici zijn ‘zakkenvullers’ die er alleen maar voor hun eigen belang zitten en hun beloften niet nakomen.^{vii}

De stellingen die in aan de respondenten van dit onderzoek in januari 2021 zijn voorgelegd komen min of meer terug op deze genoemde klachten en laten zien dat Brabanders hier minder negatief over denken dan vorig jaar. Dit past ook bij het toegenomen vertrouwen in de nationale overheid dat verder aan bod komt in paragraaf 3.2.3.

2.6 Hét nieuwsbericht van 2020 en grootste uitdaging voor 2021

In een open vraag konden Brabanders aangeven welk nieuwsbericht of welke actualiteit uit 2020 hen het meest is bijgebleven. 80% van de respondenten (1017 respondenten) heeft hier een antwoord ingevuld. Op basis van de gegeven antwoorden hebben we een top 3 samengesteld van meest genoemde actualiteiten of nieuwsberichten uit 2020. Het is natuurlijk niet verwonderlijk dat de coronacrisis hier op nummer 1 staat van de meest genoemde actualiteit.

1	Coronacrisis of gerelateerde actualiteiten	– 860x genoemd
2	Presidentsverkiezingen in USA	– 52x genoemd
3	Zorgtoeslagaffaire	– 37x genoemd

Vorig jaar was de top 3 van meest genoemde actualiteiten: stikstofcrisis, criminaliteit en drugsproblematiek en klimaatproblematiek.

In een tweede open vraag konden Brabanders aangeven wat in hun ogen de grootste uitdaging is voor 2021 is. 85% van de respondenten (1076 respondenten) heeft hier een antwoord ingevuld. In deze antwoorden overheersen antwoorden die gerelateerd zijn aan de coronacrisis. Veel respondenten hopen dat we de coronacrisis in 2021 achter ons kunnen laten en dat we het normale leven weer zo goed mogelijk kunnen oppakken.

Ook in de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van het SCP 2020|4 was het meest genoemde trefwoord voor het grootste probleem: corona.^{viii} Dit is niet precies hetzelfde als de actualiteit die het meeste is bijgebleven of de grootste uitdaging, maar geeft wel aan dat de coronacrisis het leven van mensen beheerst.

3 Gezonde en veilige leefomgeving

De samenleving is complex en wordt steeds complexer. We focussen meer op brede welvaart dan alleen op economisch welvaart. Brede welvaart gaat in essentie over het welzijn van mensen. Het omvat alles wat mensen van waarde vinden voor het leiden van een goed leven. Kwaliteit van leven hangt af van bijvoorbeeld gezondheid, sociaal netwerk en de gesteldheid van de fysieke leefomgeving. Veel van de welvaartsaspecten die mensen ervaren komen voort uit interactie met hun dagelijkse leefomgeving; en dat dagelijks leven speelt zich in belangrijke mate op regionaal niveau af.^{ix}

We vroegen de Brabanders hun mening over verschillende onderwerpen die betrekking hebben op hun leefomgeving.

3.1 Gezondheid

3.1.1 Gezondheid nu nog belangrijkere Brabantse uitdaging

Nu nog meer dan voorheen vinden Brabanders gezondheid en gezondheidszorg een belangrijk thema. Zoals we in het vorige hoofdstuk zagen, staat gezondheid(zorg) op nummer 1 wanneer men aan moet geven wat het terrein is met de grootste uitdagingen. We zagen tussen 2019 en 2020 een toename 38% naar 44%, dat percentage is het afgelopen jaar gestegen naar 46%.

Tabel 7 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb er vertrouwen in dat ik in de huidige Brabantse samenleving gezond oud kan worden	2020	764	56	23	16	2
	2021	1224	58	29	9	5
Ik heb er vertrouwen in dat ik in de toekomstige Brabantse samenleving gezond oud kan worden	2020	764	56	29	12	3
	2021	1224	56	30	8	6
Ik maak me zorgen over de luchtkwaliteit in mijn leefomgeving	2020	766	51	22	25	1
	2021	1226	43	30	24	3

Ondanks dat uit in het vorige hoofdstuk blijkt dat de gezondheidszorg het terrein is met de grootste uitdaging, is het vertrouwen dat men in de huidige Brabantse samenleving gezond oud kan worden én het vertrouwen dat men in de toekomstige Brabantse samenleving gezond oud kan worden niet veranderd ten opzichte van vorig jaar. Iets meer dan de helft geeft aan het (helemaal) eens te zijn met beide stellingen.

Ten opzichte van vorig jaar is het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over de luchtkwaliteit in zijn/haar leefomgeving significant gedaald van 51% tot 43%. Bijna een derde van de Brabanders (30%) staat neutraal ten opzichte van deze stelling. Ook dit is een significant verschil ten opzichte van 2020. De zorgen om de luchtkwaliteit zijn dus wel afgenomen, maar zeker niet weg. Immers in dat geval had het percentage Brabanders dat het (helemaal) oneens is met deze stelling moeten toenemen. Dat zien we niet terug.

Diversen onderzoeken geven aan dat luchtverontreiniging leidt tot de grootste ziektelast die niet persoonsgebonden is (in tegenstelling tot aspecten als hoge bloeddruk, roken, en weinig bewegen die wel persoonsgebonden zijn). Ongeveer 3,5 procent van de totale ziektelast in Nederland is te wijten aan slechte lucht.^x In Brabant is luchtverontreiniging ook één van de milieufactoren die bijdraagt aan de ziektelast van Brabanders.^{xi} De emissies (uitstoot) van uiteenlopende bronnen, zoals industrie, verkeer en landbouw, hebben invloed op de luchtkwaliteit. Een betere luchtkwaliteit levert gezondheidswinst op, ook als de concentraties luchtvervuilende stoffen onder de gestelde normen liggen.^{xii}

Concentratiekaarten van luchtverontreinigende stoffen in Nederland laten zien dat o.a. de concentraties fijnstof (PM10 en PM2,5) in Brabant hoog zijn ten opzichte van de rest van Nederland, al laten kaarten voor toekomstige jaren (2025 en 2030) wel een afname zien.^{xiii}

3.1.2 Landelijk perspectief op gezondheid

Ook landelijk is gezondheid(zorg) nog steeds een belangrijk thema voor Nederlanders. De gezondheidszorg staat in het vierde kwartaal van 2020 op de eerste plek in de lijst van uitgaven waar de overheid meer geld aan moet besteden.^{xiv} Van de inwoners in Nederland schat bijna 79% de eigen gezondheid als goed of zeer goed in.^{xv}

3.2 Veiligheid, ondermijning en vertrouwen

Ondermijning is een landelijk probleem, maar zeker ook in Brabant een groot vraagstuk. Dat komt doordat Brabant, in tegenstelling tot de andere provincies, “een grensgebied is tegen havencomplexen en een aantal grootstedelijke gebieden aan, en veel leegstand van bedrijfspanden en voormalige agrarische gebouwen heeft”^{xvi}. Ook in het bestuursakkoord “Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant (2020-2023)” wordt genoemd dat “de ambitie blijft om gezamenlijk in Brabant de impact van de ondermijnende criminaliteit op de Brabantse samenleving aanzienlijk te verkleinen”. Men doet dat samen met andere overheden.^{xvii}

3.2.1 Zorgen van Brabanders over ondermijning gedaald

Aan Brabanders is een aantal stellingen voorgelegd met betrekking tot thema's die onder ondermijning vallen. Hoe denken zij hierover?

Tabel 8 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens
Ik maak me zorgen over drugs-criminaliteit in Brabant (onder andere illegaal wiet verbouwen, XTC-labs)	2020	738	75	17	8
	2021	1191	67	19	13
Ik maak me zorgen dat leegstaande bedrijfspanden en voormalig agrarische gebouwen gebruikt worden voor illegale praktijken	2020	738	66	22	12
	2021	1176	64	22	14
De bedreiging van burgemeesters en wethouders in Brabant vind ik een probleem	2020	738	86	12	3
	2021	1134	73	21	6

Ongeveer twee derde van de Brabanders is het eens met de drie voorgelegde stellingen. Dit is in alle drie de gevallen een ruime meerderheid en geeft aan dat Brabanders het nog steeds een belangrijk thema vinden, al zijn de percentages wel iets lager dan vorig jaar. Dat men het een belangrijk thema vindt, bleek ook al bij Tabel 4 in Hoofdstuk 2.

Van de Brabanders maakt 67% zich zorgen over drugscriminaliteit in Brabant. 64% van hen maakt zich zorgen dat leegstaande bedrijfspanden en voormalig agrarische gebouwen gebruikt worden voor illegale praktijken. Bijna driekwart van de Brabanders (73%) vindt de bedreiging van burgemeesters en wethouders in Brabant een probleem. Dit is een lichte afname ten opzichte van vorig jaar. Het thema over de bedreiging van burgemeesters en wethouders was in 2018 veel in het nieuws. Doordat het afgelopen jaar het nieuws vooral gedomineerd werd door de coronacrisis, is het onderwerp van ondermijning mogelijk wat meer op de achtergrond geraakt.

In COROP-regio Noordoost Brabant maakt men zich significant meer zorgen over drugscriminaliteit. In Midden-Brabant zijn significant meer mensen neutraal wat betreft de zorgen over drugscriminaliteit.

In Midden-Brabant zijn significant meer mensen neutraal wat betreft het feit dat de bedreiging van burgemeesters en wethouders in Brabant een probleem is (Tabel 7 in tabellenboek).

Het probleem met drugscriminaliteit is in Brabant nog steeds actueel. Een landelijk overzicht van de politie laat zien dat het aantal productielocaties van synthetische drugs, opslaglocaties van hardware en chemicaliën voor synthetische drugs en dumplocaties van synthetische drugsafval in 2019 in Brabant hoger was dan in de andere provincies.^{xviii} Tussen 2018 en 2019 steeg het aantal productielocaties van 22 naar 25 en het aantal opslaglocaties steeg van 28 naar 38. Het aantal dumplocaties daarentegen daalde van 109 naar 90.

In de vragenlijst van dit onderzoek wordt specifiek gevraagd naar de zorgen over leegstaande bedrijfspanden en voormalig agrarische gebouwen. Ter indicatie: CBS-data laat zien dat sinds 2015 2% van de totale verblijfsobjecten (industrie, kantoren, winkels etc.) in Brabant leegstond.^{xix} Dit is vergelijkbaar met andere provincies.

3.2.2 Landelijk perspectief op ondermijning

Onderzoek van SCP laat zien dat in 2019, 59% van de Nederlanders criminaliteit een (heel) groot probleem vindt.^{xx} In 2018 was dit 55%. Een minderheid van de Nederlanders voelt zich weleens onveilig in de eigen buurt (14%). Het onderzoek van SCP focust zich hierbij op gevoelens van veiligheid en slachtofferschap. Dit gaat dus minder over ondermijning en meer over zichtbare criminaliteit. Het onderzoek van SCP laat zien dat Nederlanders over het algemeen minder onveiligheid in hun eigen omgeving ervaren, maar hierbij is cybercriminaliteit buiten beschouwing gelaten.

3.2.3 Het vertrouwen van Brabanders

Vertrouwen heeft een directe link met veiligheid. De mate waarin burgers op persoonlijk en maatschappelijk gebied zich veilig voelen wordt waarschijnlijk voor een belangrijk deel bepaald door de functie die de overheid in de zorg voor veiligheid vervult. En de wijze waarop de overheid functioneert, is weer van invloed op de mate waarin burgers hun overheid vertrouwen.^{xxi}

We hebben Brabanders gevraagd hoe het staat met hun vertrouwen op een aantal terreinen.

Tabel 9 Perspectief van Brabanders – Vertrouwen in de overheid (%)

		(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens
Ik heb vertrouwen in de medemens	2017	70	24	6
	2018	66	24	10
	2019	71	19	11
	2020	74	24	3
	2021	62	27	11
Ik heb vertrouwen in de nationale overheid	2017	36	35	29
	2018	38	31	30
	2019	40	32	29
	2020	35	37	29
	2021	47	30	23
Ik heb vertrouwen in politie en justitie	2017	61	24	15
	2018	53	27	20
	2019	59	24	17
	2020	60	24	17
	2021	56	25	19
Ik heb vertrouwen in de manier waarop mijn gemeente wordt bestuurd	2017	41	36	23
	2018	43	34	24
	2019	49	32	19
	2020	48	30	22
	2021	49	33	18
Ik heb vertrouwen in het functioneren van de Brabantse overheid	2017	41	42	11
	2018	46	37	17
	2019	46	42	13
	2020	43	40	16
	2021	46	40	14
Ik heb vertrouwen in het functioneren van de veiligheidsregio's in Brabant	2021	53	29	12

Sinds 2018 steeg het vertrouwen van de Brabanders in de medemens elk jaar. Dit jaar is het vertrouwen in de medemens echter significant gedaald ten opzichte van 2020 en is zelfs lager dan in 2018. Ten opzichte van 2020 is het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de medemens ((helemaal) eens) gedaald van 74% naar 62% en het percentage Brabanders dat het hier (helemaal) mee oneens is, is significant gestegen van 3% naar 11%. Het is mogelijk dat de daling in het vertrouwen van de medemens te maken heeft met de coronacrisis.

In de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van het SCP 2020|2 (begin coronacrisis) liet men een toenemend vertrouwen in de medemens zien ten opzichte van de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven 2020|1 (voor de coronacrisis).^{xxii} Echter, in de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van het SCP 2020|4 laat men zien dat het vertrouwen in de medemens weer op het niveau van voor de coronacrisis is. Een ruime meerderheid (62%) vindt dat anderen over het algemeen te vertrouwen zijn.^{xxiii} 85% vindt dat mensen nog steeds bereid zijn anderen te helpen. Het aandeel dat vindt dat we met te weinig respect met elkaar omgaan, is ten opzichte van Burgerperspectieven 2020|2 gestegen (van 46% naar 63%) en terug op het niveau van voor de coronacrisis.

Resultaten van de Brabantse Monitor Maatschappelijke Effecten Coronavirus, meting 6, laat zien dat 39% van de respondenten zich (veel) zorgen maakt over het feit dat andere mensen zich niet aan de coronamaatregelen houden. Dit percentage schommelde vanaf het begin van de coronacrisis tussen de 35 en 48%.^{xxiv} Het is mogelijk dat deze zorgen en het feit dat mensen zich verschillend gedragen tijdens de coronacrisis of verschillend over bepaalde zaken denken ervoor zorgt dat het vertrouwen van de Brabander in de medemens het afgelopen jaar is gedaald.

Brabanders hebben wel significant meer vertrouwen in de nationale overheid gekregen: dit vertrouwen is significant gestegen tot 47%. De stijging in het vertrouwen in de nationale overheid door de Brabanders heeft hoogstwaarschijnlijk ook met de coronacrisis te maken.

Het vertrouwen in politie en justitie, het vertrouwen in het bestuur van de eigen gemeente en het vertrouwen in het functioneren van de Brabantse overheid is vergelijkbaar met vorig jaar.

Dit jaar is voor het eerst gevraagd of men vertrouwen heeft in het functioneren van de veiligheidsregio's. Net iets meer dan de helft van de Brabanders (53%) geeft aan hier vertrouwen in te hebben.

In de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2020|2 was net als in dit onderzoek de sterkste stijger het vertrouwen in de regering (70% gaf de tweede kamer en regering een voldoende).^{xxv} In dat kwartaalrapport werd in de toelichtingen door de respondenten opgeschreven dat het kabinet rust en eenheid uitstraalt, doorpakt, de leiding neemt en weet wat het doet en dat kan men in tijden van crisis waarderen. Echter, in de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven 2020|4 is het vertrouwen in de regering en de tweede kamer wel iets gedaald (rond de 65% gaf de tweede kamer en regering een voldoende), maar nog wel hoger dan voor de coronacrisis.^{xxvi} In de toelichting bij het vertrouwen zijn respondenten minder uitgesproken positief, maar de meeste blijven van mening dat de regering haar best doet in een moeilijke tijd.

Uit het onderzoek "Veranderde Kracht van Brabant - een onderzoek naar veerkracht & actiebereidheid in een bijzondere tijd onder Brabanders" komt ook naar voren dat het vertrouwen in de politiek is gestegen, maar het vertrouwen in de medemens is gedaald.^{xxvii} Uit datzelfde onderzoek kwam echter ook dat de verbondenheid met de eigen buurt flink is gestegen. Dit laatste lijkt enigszins tegenstrijdig met de daling in het vertrouwen in de medemens. Meer verbondenheid met de buurt past mogelijk wel bij de bevinding dat 85% vindt dat mensen nog steeds bereid zijn te helpen.

3.2.4 Wrijving tussen groepen

Verschillen tussen groepen mensen kunnen invloed hebben op het veiligheidsgevoel van Brabanders. In hoeverre ervaren zij op dit moment wrijving tussen verschillende groepen in de (Brabantse) samenleving?

Tabel 10 Wrijving tussen groepen in Brabant volgens Brabanders – wrijving vergeleken in de tijd (gemiddelde score)

Gemiddelde mate van wrijving*	2021	2020	2019
Mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking	6,1	6,4	6,4
Mensen met en zonder een migratieachtergrond	5,9	5,7	5,8
Verschillende religieuze groeperingen	5,8	5,5	5,7
Met een verschillende politieke voorkeur	5,6		
Arme en rijke mensen	5,6	5,5	5,6
Agrariërs en niet-agrariërs	5,4		
Hoog- en laagopgeleiden	5,2	5,2	5,2
Ouderen en jongeren	5,0	4,8	4,6
Werkgevers en werknemers	4,8	4,7	4,9
Zieken en gezonde mensen	4,5	4,3	4,1

* (Gemiddeld cijfer, 1 is "helemaal geen wrijving" en 10 is "zeer veel wrijving").

Op basis van de gemiddelde score wordt net als vorig jaar de meeste wrijving ervaren tussen mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking.

Tabel 11 Wrijving tussen groepen in Brabant volgens Brabanders (n=1220/%)

	5 of lager	6 en 7	8 of hoger	Weet ik niet
Met een verschillende politieke voorkeur	25	36	30	9
Agrariërs en niet-agrariërs	29	33	27	11
Mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking	33	40	20	8
Verschillende religieuze groeperingen	40	30	20	10
Mensen met en zonder een migratieachtergrond	35	35	19	11
Arme en rijke mensen	44	31	16	9
Hoog- en laagopgeleiden	50	28	12	9
Ouderen en jongeren	53	28	10	9
Zieken en gezonde mensen	63	19	8	10
Werkgevers en werknemers	60	22	7	11

(Cijfer, 1 is "helemaal geen wrijving" en 10 is "zeer veel wrijving").

De ervaren wrijving tussen groepen wordt het meest waargenomen (8 of hoger) bij groepen met een verschillende politieke voorkeur. Als tweede wordt dit waargenomen bij groepen agrariërs en niet-agrariërs. Deze twee groepen zijn dit jaar nieuw toegevoegd aan de lijst.

3.2.5 Landelijk perspectief op veiligheid

Het aandeel mensen dat zich weleens onveilig voelt was volgens SCP in 2019 32%.^{xxviii} Dit aandeel is in de afgelopen jaren gedaald (was 37% in 2012). Het onveiligheidsgevoel in de eigen buurt laat de laatste jaren ook een daling zien. In 2019 ligt dit percentage op 14%, terwijl het tussen 2012 en 2015 rond de 18% was. Slechts 1.4% van de Nederlanders voelt zich in 2019 vaak onveilig.

Het daadwerkelijke slachtofferschap daalt langzaam de afgelopen jaren. 14% van de Nederlanders (ouder dan 15 jaar) geeft aan het afgelopen jaar ten minste één keer slachtoffer van criminaliteit te zijn geweest (cybercriminaliteit niet meegerekend). In 2012 was dit nog 20%.

In 2019 is 74% van de Nederlanders positief over het functioneren van de Nederlandse democratie.^{xxix} In vergelijking met twee jaar eerder zijn meer mensen (zeer of tamelijk) tevreden. Aan het begin van de coronacrisis steeg het politiek vertrouwen sterk, van 52% in januari 2020 naar 76% drie maanden later in april en daalde het weer naar rond de 65% in oktober.^{xxx} De stijging in het politiek vertrouwen is het gevolg van de coronacrisis. Mensen geven aan dat zij vinden dat de regering de crisis doortastend aanpakt en velen oordelen daardoor positiever over de politiek dan voorheen. Er is echter in oktober al wel weer een daling te zien ten opzichte van de meting van april. In het rapport van SCP wordt al aangegeven dat uit de literatuur blijkt dat in tijden van crisis het vertrouwen in de regering vaak toeneemt, maar dat het hier vaak gaat over een tijdelijk effect.^{xxxi} Dit tijdelijke effect is al terug te zien aan de daling tussen april en oktober van dit jaar.

In de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van het SCP 2020|4 laat men zien dat de tegenstellingen tussen groepen toenemen.^{xxxii} Door driekwart van de respondenten wordt de grootste tegenstelling waargenomen tussen arm en rijk. Daarop volgen tegenstellingen tussen allochtonen en autochtonen (65%), lager opgeleiden en hoger opgeleiden (63%) en werklozen en mensen die werk hebben (59%). De tegenstelling tussen mensen met een verschillende politieke voorkeur wordt landelijk door 40% van de respondenten genoemd. Tussen Nederland en Brabant zien we wat verschillen in de ervaring van tegenstelling/wrijving tussen groepen.

4 Energietransitie en klimaatproof Brabant

Om in 2030 49% minder CO₂ uit te stoten dan in 1990, maakt Nederland, en Brabant vanzelfsprekend ook, de komende jaren een energietransitie door. Er wordt afscheid genomen van fossiele energiebronnen en we bewegen richting meer duurzame energiebronnen. Daarbij moeten in 2050 alle woningen in Nederland verduurzaamd zijn. In het Bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant (2020-2023)" lezen we dat de provincie gaat voor 50% duurzaam opgewekte energie in 2030 en dat dan inderdaad ook de CO₂ uitstoot met 50% gereduceerd moet zijn ten opzichte van 1990.^{xxxiii} Bij het realiseren van deze doelstellingen vindt de provincie Noord-Brabant leveringszekerheid, draagvlak, draagkracht en het benutten van de economische kansen van de energietransitie cruciaal.

We hebben Brabanders onder meer gevraagd naar de zorgen die zij hebben over het klimaat, hun vertrouwen in de energietransitie en of zij zichzelf ook verantwoordelijk voelen voor het reduceren van stikstofuitstoot.

4.1 Klimaatverandering en landbouw in Brabant

Zorgen over het klimaat

In hoofdstuk 2 zagen we dat 'milieuproblemen en klimaatverandering' op de vijfde plek staat van thema's waar de grootste uitdagingen voor Brabant liggen. Bijna een kwart van de Brabanders (24%) geeft aan dat ze 'Milieuproblemen en klimaatverandering' als een van de terreinen zien met de grootste uitdaging voor Brabant.

Tabel 12 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik maak me zorgen over het klimaat	2020	766	63	23	13	0
	2021	1226	58	26	15	2
Ik heb er vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik	2020	766	45	29	23	2
	2021	1226	48	32	15	5

Als we verder inzoomen, dan zien we in de tabel dat het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over het klimaat ten opzichte van vorig jaar significant is afgenomen van 63% naar 58%. We zien ook dat iets minder dan de helft van de Brabanders erop vertrouwt dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik (48%). Dit aandeel is vergelijkbaar met 2020. Ongeveer een derde van de Brabanders (32%) is het hiermee noch eens/noch oneens en 15% van hen is het (helemaal) oneens met deze stelling (dat was 23%).

Ook in eerder onderzoek naar houding en gedrag van Brabanders ten opzichte van de energietransitie, uitgevoerd op drie moment van 2016 tot en met 2020, zien we dat in algemene zin een ruime meerderheid van de Brabanders (2020, 72%) klimaatverandering een groot probleem vindt.^{xxxiv} Inzetten op het verduurzamen van de energievoorziening wordt dan ook door 71% (2020) van de Brabanders als zinvol en nuttig aangemerkt. Dit percentage lijkt op basis van het huidige onderzoek dus gedaald, zij het dat de vraagstelling in de verschillende onderzoeken anders was. Mogelijk speelt het licht toegenomen vertrouwen in besparingen een rol.

Brabantse landbouw

Met betrekking tot het tegengaan van klimaatverandering zijn zowel op Europees niveau als binnen de Verenigde Naties verregaande afspraken gemaakt over het beperken van de uitstoot van broeikasgassen. Voor Nederland, en daarmee ook voor onze landbouwsector, betekent dit dat we moeten komen tot een forse reductie van de emissie van broeikasgassen.^{xxxv} Hoeveel vertrouwen heeft de Brabander in het aanpassingsvermogen van de landbouw?

Tabel 13 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb vertrouwen in de overgang van Brabant naar duurzame landbouw (onder andere terugdringen van uitstoot broeikasgassen veehouderij, duurzaam produceren)	2020	766	30	39	26	5
	2021	1226	37	34	21	8

Ten opzichte van 2020 is het vertrouwen van Brabanders in de overgang naar duurzame landbouw significant gegroeid tot 37%. We zien dat ongeveer een even groot deel van de Brabanders het hiermee noch eens/noch oneens is (34%).

In COROP-regio Noordoost Brabant zijn er significant minder mensen die neutraal antwoorden op de stelling: Ik heb vertrouwen in de overgang van Brabant naar duurzame landbouw. Ten opzichte van de andere regio's is het percentage Brabanders dat het eens en oneens is met deze stelling dan ook iets hoger. In West-Brabant zijn het percentage Brabanders dat het oneens is met deze stelling significant lager dan in de andere regio's (Tabel 11 in tabellenboek).

Circulaire economie

In een circulaire economie worden grondstoffen oneindig vaak (her)gebruikt om verspilling te voorkomen. Een circulaire economie staat daarmee tegenover het huidige lineaire systeem waarbij grondstoffen worden omgezet in producten die na gebruik worden vernietigd. Hoe denken Brabanders hierover?

Tabel 14 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb vertrouwen in het idee dat alle grondstoffen oneindig vaak (her)gebruikt kunnen en moeten worden om verspilling te voorkomen (circulaire economie)	2020	766	50	26	21	3
	2021	1226	47	30	17	6

Ten opzichte van vorig jaar is het aantal Brabanders dat het (helemaal) eens is met het idee dat grondstoffen oneindig vaak hergebruikt kunnen worden nagenoeg gelijk gebleven (47% in 2021, ten opzichte van 50% in 2020). We zien dat Brabanders het vaker niet eens zijn met de stelling dan vorig jaar (17% in 2021, t.o.v. 21% in 2020). Ruim een derde van de Brabanders (36%) geeft aan het hiermee noch eens/noch oneens te zijn of heeft geen mening. Dit laat zien dat men het lastig vindt om zich over deze stelling duidelijk een mening te vormen.

Vorig jaar was er in de Burgerperspectief-vragenlijst voor het eerst aandacht voor hetgeen Brabanders zelf doen of kunnen doen als het gaat om het tegengaan van klimaatverandering. Ook werd toen voor het eerst gevraagd wiens rol het volgens Brabanders is om te investeren in het tegengaan van klimaatverandering.

Tabel 15 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Door de keuzes die ik maak, kan ik helpen klimaatverandering tegen te gaan	2020	763	61	25	9	5
	2021	1225	58	28	10	4
De overheid moet bereid zijn veel te besteden om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning	2020	763	79	14	5	2
	2021	1225	67	22	6	5
Iedereen in de Brabantse samenleving, waaronder ikzelf, is verantwoordelijk om bij te dragen aan stikstofreductie	2020	763	69	19	9	3
	2021	1225	60	26	10	4

Van de Brabanders geeft 58% aan dat ze door de keuzes die zij maken kunnen helpen bij het tegengaan van klimaatverandering. We zien dat Brabanders ten opzichte van 2020 het minder vaak eens zijn met de stelling dat de overheid bereid moet zijn om veel te investeren zodat iedereen mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning (67% in 2021 t.o.v. 79% in 2020). 60% van de Brabanders vindt dat iedereen, dus ook zichzelf, verantwoordelijk is voor de reductie van stikstof.

Men lijkt zich dus zeker bewust van het feit dat klimaatveranderingen stikstofuitstoot met elkaar te maken hebben.

Eerder onderzoek uitgevoerd door Het Pon & Telos in 2020 laat zien dat het niet voor iedereen in Brabant vanzelfsprekend is om de eigen woning te kunnen verduurzamen o.a. doordat ze meer dan 10% van het besteedbaar inkomen kwijt zijn aan de energierekening en/of omdat ze niet voldoende investeringsbedrag hebben om het huis te verduurzamen.^{xxxvi}

Uit eerder onderzoek naar houding en gedrag van Brabanders ten opzichte van de energietransitie, uitgevoerd in 2020 geeft 53% van de Brabanders aan dat de Provincie Noord-Brabant maatregelen moet nemen om te zorgen dat de energie in Brabant duurzaam wordt opgewekt, gevolgd door de gemeenten (44%) en de Rijksoverheid (41%).^{xxxvii} Het gaat hier niet om het verduurzamen van de eigen woning, maar laat ook wel zien dat Brabanders verwachten dat de (provinciale) overheid financieel bijdraagt aan de energietransitie.

4.2 Energietransitie en klimaatproof Nederland

Kijken we naar de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP van 2020|4, dan is het thema internationale klimaatproblematiek een iets minder urgent agendapunt, terwijl het sinds 2019 hoger op de publieke agenda staat.^{xxxviii} Men suggereert dat deze daling mogelijk ook met de coronacrisis te maken heeft. In de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van 2020|1 stond milieu & klimaat op de tweede plek wat betreft de politieke agenda en op plek 5 wat betreft grootste maatschappelijke problemen.^{xxxix} Men gaf in datzelfde rapport aan dat de verdeeldheid rond het klimaatvraagstuk is toegenomen. De zorgen lijken niet bij iedereen even urgent en de samenhang tussen politieke voorkeur en opvattingen over het thema klimaat zijn toegenomen. Nederlanders die stemmen op PvdA, GroenLinks en D66 vinden het klimaatvraagstuk urgenter dan Nederlanders die stemmen op PVV en FvD.

5 Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit

Bevolkingsgroei en economische activiteiten centreren zich in toenemende mate in de grote Brabantse steden. Hierdoor neemt de druk op de woningmarkt toe, en nam voor de coronacrisis het aantal files en de drukte in het openbaar vervoer toe.^{xi} Daarbij komt ook nog de ruimtevrage voor hernieuwbare energie zoals windmolens en zonnepanelen.^{xii} De toenemende inwoneraantallen in de grote steden hebben daarnaast invloed op de leefbaarheid in kleinere gemeenten. Zo trekken veel (hoogopgeleide) Brabantse jongeren naar de grote steden, wat gevolgen heeft voor de economische activiteit en de vitaliteit van kleine gemeenten. Dit komt doordat hoogopgeleiden zich relatief vaak inzetten voor de lokale gemeenschap en initiatieven ontplooiën of ondersteunen.^{xiii} Hoe denken Brabanders hierover?

5.1 Duurzame verstedelijking

Vorig jaar werd aan de Brabanders voor de eerste keer gevraagd of zij zich zorgen maken over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters of over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant.

5.1.1 Druk op de Brabantse woningmarkt

Tabel 16 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening	
Ik maak me zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters in Brabant	2020	763	76	13	8	4
	2021	1224	71	18	6	6
Ik maak me zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant	2020	763	72	15	8	4
	2021	1224	69	17	8	7

71% van de Brabanders maakt zich zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters in Brabant. Dit is vergelijkbaar met vorig jaar, toen maakte 76% van de Brabanders zich hier zorgen over. Ongeveer evenveel Brabanders maken zich zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant (69%). Ook dit is vergelijkbaar met vorig jaar (72% in 2020).

De zorgen die driekwart van de Brabanders hebben over het tekort aan betaalbare huurwoningen zijn niet onterecht. De Nationale Monitor Duurzame Gemeenten van 2020 laat wederom zien dat het voor woningzoekenden moeilijk is om aan een betaalbare huur- of koopwoning te komen.^{xiiii}

Uit de jaarrapportage 2020 “Staat van de woningmarkt” blijkt dat in Noord-Brabant de prognose is dat het percentage huishoudens tot 2030 met 10 tot 14% zal toenemen.^{xlv} De prognose woningbehoefte die mede samenhangt met het aantal groeiende huishoudens

laat zien dat in Noord-Brabant tussen 2020 en 2030 de woningbehoefte toeneemt met 126.000 woningen. Hiermee staat Brabant in Nederland op de tweede plaats achter Zuid-Holland. Het verwachte woningtekort in 2025 is voor Brabant 4 tot 6%.

5.1.2 Leefbaarheid en leefomgeving onder druk

Doordat steeds meer inwoners uit Brabantse dorpen vertrekken, komt de leefbaarheid hier onder druk te staan. Vorig jaar is het voor eerst aan Brabanders gevraagd of zij zich zorgen maken over de leefbaarheid in Brabantse dorpen. Daarnaast werd vorig jaar ook voor het eerst gevraagd of de komst van een veelvoud aan distributiecentra een bedreiging vormt voor de uitstraling van het Brabantse landschap.

Tabel 17 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik maak me zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen	2020	763	42	27	26	6
	2021	1224	36	35	23	6
Het groeiende aantal distributiecentra vormt een bedreiging voor de uitstraling van het Brabantse landschap	2020	763	48	26	21	6
	2021	1224	41	32	22	6

Ruim een derde van de van de Brabanders (36%) maakt zich zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen. Dit is vergelijkbaar met vorig jaar (42% in 2020). We zien echter wel dat Brabanders vaker dan vorig jaar het hiermee noch eens, noch oneens zijn (35% in 2021 t.o.v. 27% in 2020). We zien eveneens dat twee vijfde (41%) de distributiecentra als een bedreiging ziet voor het Brabantse landschap. Vorig jaar was dit nog 48%.

Ondanks dat Brabanders zich dit jaar iets minder zorgen maken over de leefbaarheid in de dorpen en het toenemende aantal distributiecentra, geven onderstaande onderzoeken aan dat de verstedelijking en toename van distributiecentra doorgaan.

CBS laat zien dat het percentage (zeer) sterk verstedelijk gebied in Brabant steeds verder toeneemt.^{xlv} De laatste 10 jaar is het percentage (zeer) sterk verstedelijkt toegenomen van 33% naar 40%. Het percentage weinig en niet stedelijk is gedaald van 45% naar 40%. Dit betekent dat er in Brabant steeds meer gebied is met veel adressen per vierkante kilometer. Dit sluit aan bij de trend dat veel Brabanders in grote steden gaan wonen, met een bevolkingskrimp in de Brabantse dorpen tot gevolg. Dit heeft zoals gezegd invloed op de leefbaarheid in de Brabantse dorpen.

Onderzoek naar logistiek vastgoed (distributiecentra en (grootschalige) opslagruimten) laat zien dat de voorraad van logistiek vastgoed in m² in Noord-Brabant tussen 2010 en 2018 jaarlijks is toegenomen (2010: 7.255 vs. 2018: 10.207 (x1000m²)).^{xlvi} Daarnaast laat het onderzoek ook zien dat in de top 10 van gemeenten met de grootste voorraad logistiek vastgoed op 31 december 2018, 5 Brabantse gemeenten stonden: Tilburg (1), Moerdijk (6), Eindhoven (8), Breda (9) en Waalwijk (10). In 2019 was de vraag naar ruimte voor logistiek vastgoed oppervlak in Noord-Brabant het hoogste van alle provincies.

5.1.3 Duurzame verstedelijking in Nederland

Dat verstedelijking een thema is dat niet alleen in Brabant speelt, laten cijfers van CBS duidelijk zien.^{xlvii} De laatste 10 jaar is in Nederland het percentage (zeer) sterk verstedelijkt gebied toegenomen van 24% naar 49%. Het percentage weinig en niet stedelijk gebied is gedaald van 38% naar 34%.

Landelijk zien we ook terug dat mensen zich zorgen maken over de woningmarkt en dat sommige leeftijdsgroepen lastiger een woning vinden of de woonwensen moeten bijstellen. In 2019 zijn de huizenprijzen wederom sterk gestegen. Het eigenwoningbezit onder jonge middeninkomens (<35 jaar, tot 1,5 keer modaal) is tussen 2012 en 2018 met 0.15 procentpunt gedaald. Terwijl de vrije huursector is verdubbeld. Dit geeft aan dat minder jongeren een eigen woning kopen, en meer in de vrije huursector gaan huren. Het aanbod in de vrije huursector is echter onvoldoende. Als gevolg van schaarste stijgen de huurprijzen.^{xlviii}

Uit onderzoek van WoON blijkt dat in 2018 21% van alle woningzoekenden in Nederland aangeeft dat zij nog geen geschikte woning hebben gevonden, omdat de aangeboden woningen te duur zijn. Daarnaast geeft 19% aan dat er geen aanbod is in de plaats of buurt waar zij willen wonen.^{xlix}

Er zijn geen landelijke cijfers bekend over de zorgen van Nederlanders over de invloed van het groeiende aantal distributiecentra op de uitstraling van het landschap. Het aantal distributiecentra neemt niet alleen in Brabant toe maar ook landelijk. Tussen 2010 en 2018 is landelijk de voorraad van logistiek vastgoed in m² jaarlijks toegenomen (2010: 25.441 vs. 2018: 34.585 (x1000m²)).^l Daarnaast laat onderzoek van Buck Consultants International zien dat het aantal mega distributiecentra (een centra met meer dan 40.000 m² vloeroppervlak) in Nederland is toegenomen van 30 mega centra in 2015-2017 naar 60 in 2018-2019.^{li} Meer dan 30% van deze mega distributiecentra zijn of worden gevestigd in Brabant.

5.2 Mobiliteit

5.2.1 Mobiliteit – een belangrijke Brabantse opgave

In het bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant (2020-2023)" staat dat de druk op de bereikbaarheid van Brabant toeneemt.^{lii} Men geeft aan dat het belangrijk is dat uitvoering van mobiliteitsprojecten vol op stoom blijven en dat besluitvorming rondom nieuwe projecten niet tot vertraging mogen leiden. Een schaa sprong op het gebied van OV is ook cruciaal om Brabant bereikbaar te houden, zowel in de stad als in de kleine kernen en op het platteland.

In hoofdstuk 2 was te zien dat 20% van de Brabanders aangeeft dat ze vinden dat het met mobiliteit goed gaat. Mobiliteit staat op de vierde plek van terreinen waarvan Brabanders vinden dat het goed gaat. Wat betreft terreinen waarvan men vindt dat het een van de grootste uitdaging is voor Brabant staat mobiliteit dit jaar op de tiende plek. Voor de Brabanders zelf lijkt mobiliteit om dit moment geen hele grote zorg. Ook dit heeft mogelijk met de coronacrisis te maken. Mensen worden geacht zoveel mogelijk thuis te blijven en reizen dus veel minder.

We hebben aan Brabanders gevraagd of zij geloven in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen en of zij verwachten zelf in de toekomst elektrisch te gaan autorijden.

Tabel 18 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

		n	(Helemaal eens)	Noch eens, noch oneens	(Helemaal oneens)	Weet niet/ geen mening
Ik geloof in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (anders dan meer asfalt en klassiek openbaar vervoer)	2020	764	50	23	18	8
	2021	1225	47	31	13	9
Ik verwacht dat ik over 15 jaar in een elektrische auto rijd (of een voertuig op andere duurzame brandstof, zoals waterstof)	2020	764	53	17	18	12
	2021	1225	49	19	20	12

Net iets minder dan de helft van de Brabanders gelooft in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (47%). Dit is vergelijkbaar met vorig jaar. Echter, we zien dat het percentage Brabanders dat niet gelooft in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen significant is afgenomen ten opzichte van vorig jaar. Het valt op dat significant meer Brabanders dan vorig jaar het noch eens, noch oneens zijn met deze stelling.

Bijna de helft van de Brabanders verwacht over 15 jaar in een elektrische auto of een voertuig op andere duurzame brandstof te rijden (49%). Dit is eveneens vergelijkbaar met vorig jaar.

In het onderzoek naar de toekomst van mobiliteit in Brabant in 2017 lazen we eveneens dat ongeveer de helft van de Brabanders verwacht dat over 10 jaar elektrisch rijden de standaard wordt.^{liii}

De Klimaatmonitor van Rijkswaterstaat laat zien dat het aantal geregistreerde elektrische personenauto's in Noord-Brabant tussen 2019 en 2018 is toegenomen van 1,6 naar 2,4%.^{liv} Tussen 2015 en 2017 was dit percentage stabiel, maar laat sinds 2017 een snellere stijging zien. Het aantal (semi) publieke laadpalen neemt ook toe. In december 2019 zijn er in Noord-Brabant 8.728 laadpalen, terwijl dit er in december van 2018 nog maar 6.475 waren.

Intensiever gebruik van het openbaar vervoer of gebruik van deelconcepten (zoals deelfiets, deelscooter of deelauto's) zijn ook duurzame verkeersoplossingen en verminderen de totale uitstoot van voertuigen. Uit onderzoek onder Brabanders blijkt dat driekwart van de Brabanders van mening is dat het OV duurzamer is dan de auto.^{lv} Echter, geeft de grootste groep Brabanders aan dat, indien zij naar werk of studie reizen, zij voor het grootste deel van de afstand reizen met de auto (41%). Brabanders geven aan van het ov-gebruik te willen maken als vervanging van de auto, indien er de mogelijkheid is voor deur tot deur vervoer (30%) of het OV-tarief goedkoper zou zijn (26%).

Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat 10% van de Brabanders wel eens gebruik maakt van deelconcepten zoals een deelfiets (bijv. OV-fiets) en/of een deelauto (bijv. Greenwheels). De

jongere leeftijdsgroepen maken beduidend vaker gebruik van deelconcepten dan de oudere leeftijdsgroepen. Op de vraag wat voor Brabanders doorslag zou geven om in de toekomst wél gebruik te maken van een deelauto, geeft 20% aan dat lagere kosten voor hen de doorslag zou geven. Voor 10% zou ruim voldoende aanbod van deelauto's de doorslag geven. Voor de grootste groep Brabanders (55%) zou niets de doorslag kunnen geven om in de toekomst gebruik te maken van een deelauto.

In het rapport op weg naar gedeelde mobiliteit in Brabant is te zien dat het aantal reizigers in het openbaar vervoer in Brabant (exclusief de trein) in 2019 voor drie gebieden in Brabant zijn gestegen: in Zuidoost-Brabant met 50%, in Oost-Brabant met 27% en in West-Brabant met 21%.^{lvi} Net als het aantal reizigers steeg ook het aantal reizigerskilometers in 2019. Echter, op dit moment is de coronamaatregel van kracht die voorschrijft dat het openbaar vervoer alleen gebruikt mag worden voor noodzakelijke reizen en wordt iedereen verzocht zoveel mogelijk thuis te werken. Of na de coronacrisis het openbaar vervoer weer even intensief gebruikt zal gaan worden als daarvoor is onbekend.

Omroep Brabant laat op basis van data van de Nationale Bank Wegverkeergegevens zien hoe druk het tijdens de maanden van de coronacrisis was op de 4 belangrijkste Brabantse snelwegen.^{lvii} Men vergelijkt de drukte met de situatie van februari 2020 (100%). Tot en met mei was de drukte minder (<100%), maar vanaf juni tot en met september was het juist drukker (103% tot 108%). Het verzoek om thuis te werken en het vermijden van het openbaar vervoer zie je terug in de cijfers.

5.2.2 Landelijk perspectief op mobiliteit

In de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van de SCP 2020|4 wordt niet naar mobiliteit als losse opgave gekeken, maar kijkt men naar verkeer, infrastructuur en wonen als thema.^{lviii} Dit thema staat in de Burgerperspectieven van 2020|4 op plek 8 van de 16 thema's van probleem besef. Dit komt overeen met de resultaten uit Tabel 4 in Hoofdstuk 2. Brabanders plaatsen hier het terrein mobiliteit ook in de middenmoot. Hierbij dient wel de kanttekening te worden gemaakt dat de vergelijkbaarheid tussen mobiliteit aan de ene kant en verkeer en fysieke leefomgeving aan de andere kant niet een-op-een te maken is.

Het CBS laat zien dat in 2019 het aantal gereden kilometers met een personenauto met 0,7% is gestegen. Het aantal kilometers dat werd afgelegd met een volledig elektrische auto is ten opzichte van een jaar eerder ruim verdubbeld.^{lix}

Het totale aantal elektrische auto's op de Nederlandse wegen verdubbelde tussen 2019 en 2020.^{lx} Hierbij heeft de aanschafsubsidie zeker aan bijgedragen. In 2020 neemt voor het eerst het aantal geïnteresseerden in elektrisch rijden toe en het aantal niet-geïnteresseerden af. In 2020 heeft 40% interesse in elektrisch rijden en overweegt 26% binnen 5 jaar een elektrische auto te kopen. De gemiddelde actieradius van een nieuwe elektrische auto neemt jaarlijks toe omdat de ontwikkeling van de auto's verbetert. Daarnaast is er steeds meer keuze uit verschillende modellen per prijsklasse. Dit draagt mede bij aan de toenemende interesse in elektrisch rijden.

Tussen 2010 en 2018 is in Nederland de in totaal met de trein gereisde afstand toegenomen met 14%.^{ixi} Eén factor die in die periode veel heeft bijgedragen aan de groei van het treingebruik, is kwaliteitsverbetering van de treindiensten (treinfrequentie, netwerkuitbreiding, aansluiting tussen treinen etc.). Verstopping van het wegverkeer lijkt hier niet direct invloed op te hebben gehad.

In de periode 2014-2018 is in Nederland de in totaal met bus, tram en metro gereisde afstand toegenomen met 5.8%. De hoofdreden hiervoor is bevolkingsgroei en stijgende inkomens. Bij deze toename lijkt verstopping van het wegverkeer wel een invloed te hebben gehad.

In het mobiliteitsbeeld 2019 wordt een toekomstbeeld geschetst tot 2024. Hierin wordt voorspelt dat het gebruik van de trein en het gebruik van bus, tram en metro tussen 2018 en 2024 nog verder zal groeien. Mede door de coronacrisis is het toekomstbeeld dat in het mobiliteitsbeeld 2019 geschetst wordt onzeker. Op dit moment mag het openbaar vervoer alleen gebruikt worden voor noodzakelijke reizen en wordt iedereen verzocht zoveel mogelijk thuis te werken. Het is nog onzeker wat voor ontwikkeling het woon-werk verkeer na de coronacrisis zal doormaken en wat voor effect dit zal hebben op zowel het gebruik van het openbaar vervoer als de drukte op de wegen.

6 Duurzame concurrerende economie

In de afgelopen jaren heeft Brabant zich ontwikkeld tot een hoogwaardige kennisintensieve economie. Brabant is koploper in technische en sociale innovatie en behoort tot de top van Europese kennis- en innovatieregio's. Hiermee vormt Brabant een belangrijk fundament van de Nederlandse concurrentiekracht.^{lxii} We vroegen Brabanders naar hun vertrouwen in de economie en in de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.

6.1 Vertrouwen in economie

Tabel 19 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening	
Ik heb vertrouwen in de ontwikkeling van de Brabantse economie	2020	769	63	27	5	5
	2021	1227	60	29	6	5

Van de Brabanders heeft 60% vertrouwen in de ontwikkeling van de Brabantse economie. Dit percentage is vergelijkbaar met 2020, toen gaf 63% van de Brabanders aan hier vertrouwen in te hebben.

6.2 Aanpassen aan nieuwe competenties en een leven lang leren

Een gezonde arbeidsmarkt is een belangrijk onderdeel van een duurzame concurrerende economie. De arbeidsmarkt verandert steeds meer ten gevolge van ontwikkelingen als robotisering, digitalisering en kunstmatige intelligentie.^{lxiii} Hierdoor verdwijnen bepaalde banen, maar ontstaan ook nieuwe banen waarvoor competenties vereist kunnen zijn waar werkzoekenden in veel gevallen niet over beschikken. In dat geval is het van belang dat werknemers zich gedurende hun loopbaan blijven ontwikkelen.

We hebben aan Brabanders gevraagd of zij verwachten dat zij zich aan kunnen passen aan nieuwe competenties die van hen gevraagd worden en of zij het van belang vinden om een leven lang te kunnen leren.

Tabel 20 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik verwacht dat ik me voldoende kan aanpassen aan nieuwe competenties die van me gevraagd worden op mijn werk	2020	769	49	19	4	27
	2021	1227	55	17	4	23
Ik vind het belangrijk om een leven lang te kunnen leren (mezelf te kunnen blijven ontwikkelen, bij te blijven)	2020	769	81	14	4	1
	2021	1227	74	19	5	2

Ruim de helft van de Brabanders (55%) verwacht zich voldoende te kunnen aanpassen aan nieuwe competenties die van hen gevraagd wordt op hun werk. Dit zijn significant meer Brabanders dan vorig jaar (49%). Het percentage Brabanders dat het belangrijk vindt om een leven lang te kunnen leren (zichzelf te blijven ontwikkelen, bij te blijven) is 74%. Dit percentage ligt juist significant lager dan de 81% die vorig jaar aangaf een leven lang leren belangrijk te vinden.

In COROP-regio Midden-Brabant verwachten significant meer Brabanders dat ze zich voldoende kunnen aanpassen aan nieuwe competenties die van ze gevraagd worden op het werk dan in de andere regio's (Tabel 18 in tabellenboek).

6.3 Beschikbaarheid goed personeel

Tabel 21 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

		n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik maak me zorgen over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is	2020	769	72	19	5	4
	2021	1227	54	31	10	5

Het aantal Brabanders dat zich zorgen maakt over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan personeel te komen is, is sterk gedaald ten opzichte van vorig jaar. Toen gaf 72% van de Brabanders aan zich hier zorgen over te maken terwijl dat percentage dit jaar gedaald is naar 54%. We zien dat de groep Brabanders die het hier noch eens noch oneens mee significant is toegenomen (31%). Het lijkt er dus op dat Brabanders zich enerzijds minder zorgen hierover maken, maar dat een grotere groep Brabanders dan vorig jaar hier op dit moment geen goed beeld van heeft.

Sectoren waarin moeilijk aan personeel te komen is, zijn de land- en tuinbouw, zakelijke dienstverlening, logistiek, groothandel, de voedingsindustrie en de metaalindustrie.^{lxiv} Door de coronacrisis en de maatregelen die de regering in reactie daarop heeft moeten nemen, treden er veranderingen op in de werkgelegenheid. Sectoren waarin mensen tijdens de coronacrisis hun banen verliezen zijn vooral in de sectoren horeca, retail en leisure. De mensen die uit deze sectoren vrijkomen zullen naar verwachting niet snel het te kort aan personeel in de andere sectoren oplossen. Om deze vacatures te vullen zal nog steeds gebruik gemaakt worden van arbeidsmigranten. Waarom Brabanders zich ten opzichte van vorig jaar minder zorgen maken over te kort aan goed personeel is uit dit onderzoek niet te

halen, maar het zou wel met de veranderingen in de economie en werkgelegenheid als gevolg van de coronacrisis te maken kunnen hebben.

Uit eerder onderzoek blijkt dat er in 2018 53.578 arbeidsmigranten staan ingeschreven in de BRP van Brabantse gemeenten.^{lxv} Veruit de grootste groep arbeidsmigranten is afkomstig uit Polen. Het daadwerkelijke aantal arbeidsmigranten dat woont en/of werkt in Brabant ligt naar alle waarschijnlijkheid hoger.

Wanneer we Brabanders vragen of zij blij zijn met de komst van Poolse werknemers naar Nederland, dan geeft een 25% aan hier blij mee te zijn tegenover 30% die hier niet blij mee is. Daarnaast is 31% van de Brabanders van mening dat Poolse werknemers de Brabantse werknemers verdringen op de arbeidsmarkt. De meerderheid van de Brabanders ziet wel in dat de Poolse werknemers nodig zijn in bepaalde sectoren om het werk op te vangen. Zo geeft twee derde van de Brabanders aan dat Poolse werknemers ervoor zorgen dat bijvoorbeeld de tuinbouw en logistiek economisch overleven.^{lxvi}

Dit sluit aan bij het onderzoek naar actuele ontwikkelingen rondom arbeidsmigranten.^{lxvii} In dit onderzoek geeft twee derde van de Brabanders (68%) aan dat arbeidsmigranten essentieel zijn voor de Nederlandse economie en 57% van de Brabanders geeft aan dat we dankbaar moeten zijn voor de inzet van arbeidsmigranten.

6.4 Een duurzame concurrerende economie in Nederland

Zowel in Brabant als in Nederland is het consumentenvertrouwen tussen het eerste en het tweede kwartaal van 2020 drastisch gedaald.^{lxviii} Voor Noord-Brabant was het consumentenvertrouwen in het tweede kwartaal van 2020 iets lager dan voor Nederland. Het percentage pessimisten was in Noord-Brabant 28% hoger dan het percentage optimisten en voor Nederland wat dat verschil 27%. De daling van het consumentenvertrouwen is een direct effect van de coronacrisis.

Het percentage Nederlanders (25 tot 65 jaar) dat aangeeft een (vervolg) opleiding of cursus te volgen blijkt in 2019 19% te zijn.^{lxix} Dit is hoger dan het gemiddelde in de EU. De laatste 10 jaar is de deelname aan leven lang ontwikkelen in Nederland weinig veranderd.

Door de uitbraak van het coronavirus en de maatregelen die de regering in reactie daarop heeft moeten nemen, had vanaf de 2e helft van maart een direct invloed op het aantal openstaande vacatures en het aantal kortdurende WW'ers.^{lxx} Het aantal direct openstaande vacatures daalde met 21% en het aantal kortdurende WW'ers (WW'ers met een uitkering korter dan 6 maanden) nam met 27% toe. De arbeidsmarkt is ineens niet meer 'krap', maar 'gemiddeld' geworden.^{lxxi} Het is verschillend per beroepsgroep of een arbeidsmarkt krap of ruim is. Of er uiteindelijk in het algemeen een ruime arbeidsmarkt komt, hangt af van hoe snel de Nederlandse economie zich herstelt na de coronacrisis.

Ondanks de coronacrisis en de veranderingen op de arbeidsmarkt als gevolg hiervan, geeft in 2020 overigens 61% van de Nederlanders aan dat voor een duurzame concurrerende Nederlandse economie arbeidsmigranten essentieel zijn. Dit vertoonde over de laatste 5 jaren heen een positieve trend (34% in 2015 en 59% in 2019).^{lxxii}

7 Onderzoeksverantwoording

In opdracht van de Provincie Noord-Brabant heeft Het PON & Telos de opdracht gekregen om een vragenlijstonderzoek onder Brabanders uit te voeren. Daartoe is van 6 januari t/m 17 januari 2020 een vragenlijst voorgelegd over ontwikkelingen in Brabantse en Nederlandse samenleving (zie bijlage B voor de vragenlijst).

De resultaten van dit onderzoek zijn gewogen naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau (zie tabel 22 t/m 24 hieronder) om de respons ten aanzien van deze kenmerken representatief te maken voor de provincie Noord-Brabant. Dit houdt in dat de antwoorden die gegeven worden door deelnemers uit een ondervertegenwoordigde groep iets zwaarder meetellen dan die uit een oververtegenwoordigde groep. Er zitten ruim 1.500 Brabanders in het Brabantpanel. Ter aanvulling van het Brabantpanel is gebruikt gemaakt van Panelclix om de representativiteit te verbeteren. Van het Brabantpanel hebben 861 panelleden de vragenlijst volledig ingevuld. Dit is een respons van 57%. Via Panelclix hebben nog eens 400 Brabanders de vragenlijst ingevuld. De netto respons van 1261 is ruim voldoende om betrouwbare uitspraken te doen voor Brabant.

De resultaten van dit onderzoek geven een beschrijving van de bevroegde onderwerpen in de vragenlijst. Waar mogelijk is een vergelijking gemaakt met de resultaten uit de vorige meting uit 2020. Getoetst is of de resultaten van de huidige meting significant afwijken van de vorige meting. Wanneer een resultaat van de meting in 2021 significant hoger of lager is ten opzichte van de vorige meting in 2020, kunnen we veronderstellen dat dit verschil niet op toeval berust. Of een resultaat afwijkt is afhankelijk van de grootte van de groep respondenten (n) en de spreiding van de antwoorden.

Tabel 22 Respons naar geslacht

	Aantal	%
Vrouw	496	39
Man	720	57
<i>Niet ingevuld</i>	45	4
Totaal	1261	100

Tabel 23 Respons naar leeftijd

	Aantal	%
18 tot en met 29 jaar	169	13
30 tot en met 44 jaar	233	19
45 tot en met 54 jaar	169	13
55 tot en met 69 jaar	390	31
70 jaar en ouder	285	23
<i>Niet ingevuld</i>	15	1
Totaal	1261	100

Tabel 24 Respons naar opleidingsniveau

	Aantal	%
Laag	247	20
Midden	428	34
Hoog	563	44
<i>Niet ingevuld</i>	23	2
Totaal	1261	100

8 Literatuurlijst

Algemeen

- ⁱ Du Long, K. & Verhoeven, L. (2020). Brabantse Monitor maatschappelijke effecten coronavirus – Resultaten meting 6. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ⁱⁱ Bosman, M. (2020). Geluk en Persoonlijkheid. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/geluk-en-persoonlijkheid>
- ⁱⁱⁱ Du Long, K. & Verhoeven, L. (2020). Brabantse Monitor maatschappelijke effecten coronavirus – Resultaten meting 6. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^{iv} Du Long, K. & Verhoeven, L. (2020). Brabantse Monitor maatschappelijke effecten coronavirus – Resultaten meting 5. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^v Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{vi} Peilingwijzer. Geraadpleegd op 3 februari 2021, van <https://peilingwijzer.tomlouwerse.nl/p/laatste-cijfers.html>
- ^{vii} Dekker, P., den Ridder, J., van Houwelingen, P., & Miltenburg, E. (2020). Burgerperspectieven 2020|2. Den Haag: SCP.
- ^{viii} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.

Gezonde en veilige leefomgeving

- ^{ix} Evenhuis, E., Weterings, A. & Thissen, M. (2020). Bevorderen van brede welvaart in de regio: keuzes voor beleid. Den Haag: Planbureau voor de leefomgeving (PBL).
- ^x IBO luchtkwaliteit (2019). Ministerie van Financiën / Inspectie der Rijksfinanciën. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/07/02/eindrapport-ibo-luchtkwaliteit-21-mei-2019>
- ^{xi} Dubbeldam, L., Vermeulen, P., Orbon, I., Du Long, K., Dagevos, J. & van Kasteren, H. (2018). Expeditiegids Brabant: opgaven, perspectieven en cijfers voor de Provinciale Statenverkiezingen 2019. Tilburg: het PON, Brabantadvies en Telos.
- ^{xii} RIVM (2018). GGD-richtlijn medische milieukunde: luchtkwaliteit en gezondheid. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2018-0016.pdf>
- ^{xiii} RIVM. Grootschalige Concentratie- en depositiekaarten Nederland. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <http://geodata.rivm.nl/gcn/>
- ^{xiv} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{xv} Den Ridder, J., Josten, E., Boelhouwers, J. & van Campen, C. (2020). De sociale staat van Nederland 2020. Den Haag: SCP.
- ^{xvi} Dubbeldam, L., Vermeulen, P., Orbon, I., Du Long, K., Dagevos, J. & van Kasteren, H. (2018). Expeditiegids Brabant: opgaven, perspectieven en cijfers voor de Provinciale Statenverkiezingen 2019. Tilburg: het PON, Brabantadvies en Telos.
- ^{xvii} Bestuursakkoord 2020-2023 (2020). Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ^{xviii} Politie (2020). ERISP landelijk overzicht synthetische drugs 2019. Geraadpleegd op 11 februari 2021, van <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2020/00-km/erisp-landelijk-overzicht-synthetische-drugs-2019-definitief.pdf>
- ^{xix} CBS. Landelijke monitor leegstand 2015-2019. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van https://public.tableau.com/profile/centraal.bureau.voor.de.statistiek#!/vizhome/Dashboord_leegstand_2019/Welkom

- ^{xx} Den Ridder, J., Josten, E., Boelhouwers, J. & van Campen, C. (2020). De sociale staat van Nederland 2020. Den Haag: SCP
- ^{xxi} Raad voor het openbaar bestuur (2011). Veiligheid en Vertrouwen - kernen van een democratische rechtstaat. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur (Rob).
- ^{xxii} Dekker, P., den Ridder, J., van Houwelingen, P., & Miltenburg, E. (2020). Burgerperspectieven 2020|2. Den Haag: SCP.
- ^{xxiii} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{xxiv} Du Long, K. Verhoeven, L. (2020). Brabantse Monitor maatschappelijke effecten coronavirus – Resultaten meting 6. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^{xxv} Dekker, P., den Ridder, J., van Houwelingen, P., & Miltenburg, E. (2020). Burgerperspectieven 2020|2. Den Haag: SCP.
- ^{xxvi} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{xxvii} Blanken, M. & Dingemans, E. (2020). Veranderde Kracht van Brabant – Onderzoek naar veerkracht & actiebereidheid in een bijzondere tijd – Voorlopige conclusies 3^e veerkrachtmonitor t.b.v. Perspectiefnota Provincie NB. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^{xxviii} Den Ridder, J., Josten, E., Boelhouwers, J. & van Campen, C. (2020). De sociale staat van Nederland 2020. Den Haag: SCP.
- ^{xxix} Den Ridder, J., Josten, E., Boelhouwers, J. & van Campen, C. (2020). De sociale staat van Nederland 2020. Den Haag: SCP.
- ^{xxx} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{xxxi} Den Ridder, J., Josten, E., Boelhouwers, J. & van Campen, C. (2020). De sociale staat van Nederland 2020. Den Haag: SCP.
- ^{xxxii} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.

Energietransitie en klimaatproof Brabant

- ^{xxxiii} Bestuursakkoord 2020-2023 (2020). Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ^{xxxiv} Agterbosch, S., Broers, B. & Verhoeven, L. (2020). Houding en gedrag van Brabanders ten aanzien van de energietransitie – Rapportage eindmeting 2020. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^{xxxv} WUR. Landbouw en Klimaatverandering. Geraadpleegd op 7 februari 2021, van <https://edepot.wur.nl/133557>
- ^{xxxvi} Agterbosch, S., Wentink, C. & Paenen, S. (2020). Betaalbaarheid van de energietransitie in Tilburg – een onderzoek naar de betaalbaarheid van energierekening voor iedereen en naar de mogelijkheid van woningeigenaren om te investeren in het verduurzamen van de eigen woning. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^{xxxvii} Agterbosch, S., Broers, B. & Verhoeven, L. (2020). Houding en gedrag van Brabanders ten aanzien van de energietransitie – Rapportage eindmeting 2020. Tilburg: Het Pon & Telos.
- ^{xxxviii} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{xxxix} Dekker, P. & den Ridder, J. (2020). Burgerperspectieven 2020|1. Den Haag: SCP.

Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit

- ^{xl} Bestuursakkoord 2019-2023 (2019). Kiezen voor Kwaliteit: voor Brabanders van nu en van de toekomst. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ^{xli} Wennekers, A., Boelhouwer, J., van Campen, C. & Kullberg, J. (2019). De sociale staat van Nederland 2019. Den Haag: SCP.
- ^{xlii} Dommelen, S. & Janssen, J. (2019). Wat is er aan de rand? Tilburg: BrabantKennis.
- ^{xliii} Het Pon & Telos (2020). Nationale Monitor Duurzame Gemeenten 2020. Tilburg: Het Pon & Telos.

- ^{xliv} Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (2020). Staat van de Woningmarkt – jaarrapportage 2020. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties.
- ^{xlv} CBS Statline. Regionale kerncijfers Nederland. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/70072ned/table?searchKeywords=stedelijkheid>
- ^{xlvi} Bak, R.L. (2020). Logistiek vastgoed in cijfers 2020. Nieuwegein: NVM Business.
- ^{xlvii} CBS Statline. Regionale kerncijfers Nederland. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/70072ned/table?searchKeywords=stedelijkheid>
- ^{xlviii} Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (2020). Staat van de Woningmarkt – jaarrapportage 2020. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties.
- ^{xlix} Stuart-Fox, M., Blijie, B., Ligthart, D., Faessen, W. & Kleinepier, T. (2019). De woningmarkt en leefbaarheid in krimpgebieden. Den Haag: Ministerie Binnenlandse zaken en Koninkrijkrelaties.
- ^l Bak, R.L. (2020). Logistiek vastgoed in cijfers 2020. Nieuwegein: NVM Business.
- ^{li} Buck Consultants International (2020, 20 oktober). Versnelling vestiging van megadistributiecentra. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://www.bciglobal.nl/nl/versnelling-vestiging-van-megadistributiecentra>
- ^{lii} Bestuursakkoord 2019-2023 (2019). Kiezen voor Kwaliteit: voor Brabanders van nu en van de toekomst. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ^{liii} Dalen, van B. & Vinckx, K. (2017) Toekomst Mobiliteit. Tilburg: het PON.
- ^{liv} Rijkswaterstaat. Klimaatmonitor. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://klimaatmonitor.databank.nl/dashboard/dashboard/mobiliteit/>
- ^{lv} Vinckx, K. & Verhoeven, L. (2018) Toekomst OV in Brabant. Tilburg: het PON.
- ^{lvi} Provincie Noord-Brabant (2020). Op weg naar gedeelde mobiliteit in Brabant. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ^{lvii} Omroep Brabant (2020, 7 oktober). Snelwegen veel drukker dan tijdens eerste coronagolf, hoe komt dat? Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/3273161/snelwegen-veel-drukker-dan-tijdens-eerste-coronagolf-hoe-komt-dat>
- ^{lviii} Den Ridder, J., Miltenburg, E., Steenvoorden, E., van der Meer, T. & Dekker, P. (2020). Burgerperspectieven 2020|4. Den Haag: SCP.
- ^{lix} CBS (2020, 29 september). Opnieuw record personenautokilometers in 2019. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/40/opnieuw-record-personenautokilometers-in-2019>
- ^{lx} ANWB. Elektrisch Rijden Monitor 2020. Geraadpleegd op 2 februari 2021, van <https://www.anwb.nl/belangenbehartiging/duurzaam/elektrisch-rijden-monitor-2020>
- ^{lxi} KIM (2019). Mobiliteitsbeeld 2019. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Duurzame concurrerende economie

- ^{lxii} Bestuursakkoord 2019-2023 (2019). Kiezen voor Kwaliteit: voor Brabanders van nu en van de toekomst. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ^{lxiii} Dubbeldam, L., Vermeulen, P., Orbon, I., Du Long, K., Dagevos, J. & van Kasteren, H. (2018). Expeditiegids Brabant: opgaven, perspectieven en cijfers voor de Provinciale Statenverkiezingen 2019. Tilburg: het PON, Brabantadvies en Telos.
- ^{lxiv} ABU (2018). Arbeidsmigranten van groot belang voor Nederland. Lijnden: ABU.
- ^{lxv} Van der Haar, M. & Paenen, S. (2020). Onderzoeksnotitie Arbeidsmigratiecijfers in Brabant. Tilburg: Het PON en Telos.
- ^{lxvi} Van der Haar, M., et al. (2018). Van zorg naar sturing. Het arbeidsmigrantenvraagstuk in de Metropoolregio Eindhoven. Tilburg: het PON.
- ^{lxvii} Peil.nl (2020, 24 augustus). Onderzoek naar actuele ontwikkelingen rondom arbeidsmigranten in Nederland. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van

<https://bluehub.nl/wp-content/uploads/2020/08/Onderzoek-actuele-ontwikkelingen-rondom-arbeidsmigranten.pdf>

^{lxviii} CBS Statline. Consumentenvertrouwen; Regionale kenmerken. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83978NED/line?dl=3F111>

^{lxix} Onderwijs in Cijfers. Leven lang ontwikkelen. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/onderwijs-algemeen/niet-bekostigd-onderwijs/leven-lang-leren>

^{lxx} Werk.nl. Coronacrisis veroorzaakt snelle omslag op de arbeidsmarkt (17 juli).

Geraadpleegd op 2 februari 2021, van

<https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/arbeidsmarkt/ontwikkelingen/coronacrisis/coronacrisis-veroorzaakt-snelle-omslag-op-de-arbeidsmarkt/index.aspx>

^{lxxi} Werk.nl. Coronacrisis veroorzaakt snelle omslag op de arbeidsmarkt (17 juli).

Geraadpleegd op 2 februari 2021, van

<https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/arbeidsmarkt/ontwikkelingen/coronacrisis/coronacrisis-veroorzaakt-snelle-omslag-op-de-arbeidsmarkt/index.aspx>

^{lxxii} Peil.nl (2020, 24 augustus). Onderzoek naar actuele ontwikkelingen rondom

arbeidsmigranten in Nederland. Geraadpleegd op 4 februari 2021, van

<https://bluehub.nl/wp-content/uploads/2020/08/Onderzoek-actuele-ontwikkelingen-rondom-arbeidsmigranten.pdf>

Bijlage A De vragenlijst

In deze bijlage is de vragenlijst opgenomen die is voorgelegd aan de Brabanders die meededen aan dit onderzoek.

Vragenlijst BP92 - Burgerperspectief - januari 2021

In deze vragenlijst stellen we je een aantal vragen over ontwikkelingen in de Brabantse en Nederlandse samenleving.

Het invullen van de vragenlijst kost je ongeveer 10 minuten.

Voor deze vragenlijst ontvang je 200 Brabantpunten.

We stellen je eerst een aantal algemene vragen.

Geef op een schaal van 0 tot en met 10 antwoord op de volgende vraag.

Hoe gelukkig voel je je vandaag?

Klik op de schaal om het handvat te plaatsen. 0 staat voor zeer ongelukkig en 10 staat voor zeer gelukkig.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

Geef op een schaal van 0 tot en met 10 antwoord op de volgende vraag.

Hoe gelukkig voelde je je de afgelopen maand?

Klik op de schaal om het handvat te plaatsen. 0 staat voor zeer ongelukkig en 10 staat voor zeer gelukkig.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

Welke situatie is het meest op jou van toepassing?

- In loondienst (voltijd)
- In loondienst (deeltijd)
- Zelfstandige zonder personeel (zzp)
- Ondernemer met personeel
- Werkloos/werkzoekend
- (ten dele) Arbeidsongeschikt
- Gepensioneerd
- Vrijwilliger
- Huisvrouw/-man
- Scholier/student
- Anders, namelijk: _____

Verwacht je te gaan stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2021?

- Ja
- Nee
- Dat weet ik (nog) niet

Bij Ja > Op welke partij verwacht je te gaan stemmen?

- VVD
- PvdA
- SP
- PVV
- CDA
- D66
- ChristenUnie
- GroenLinks
- SGP
- Partij voor de Dieren
- 50PLUS
- Denk
- Forum voor Democratie
- Ik stem blanco
- Weet ik (nog) niet
- Wil ik niet zeggen
- Anders namelijk: _____

Op welke terreinen liggen volgens jou op dit moment de grootste uitdagingen voor Brabant?

Je kunt maximaal drie antwoorden aanvinken.

- Werkgelegenheid
- (Gezondheids)zorg
- Armoede
- Onderwijs
- Veiligheid op straat
- Terrorisme
- Onderzoek en technologie
- Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)
- Bescherming tegen het water
- Huisvesting
- Milieuproblemen en klimaatverandering
- Dierenwelzijn
- Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)
- Landbouw
- Kunst en cultuur
- Anders, namelijk: _____
- Geen van deze
- Dat weet ik niet

Op welke terreinen vind je juist dat het goed gaat in Brabant?

Je kunt maximaal drie antwoorden aanvinken.

- Werkgelegenheid
- (Gezondheids)zorg
- Armoede
- Onderwijs
- Veiligheid op straat
- Terrorisme
- Onderzoek en technologie
- Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)
- Bescherming tegen het water
- Huisvesting
- Milieuproblemen en klimaatverandering
- Dierenwelzijn
- Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)
- Landbouw
- Kunst en cultuur
- Anders, namelijk: _____
- Geen van deze
- Dat weet ik niet

In de volgende vragenblokken leggen we je stellingen voor over verschillende thema's.

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik vind het belangrijk om een leven lang te kunnen leren (mezelf te kunnen blijven ontwikkelen, bij te blijven).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de ontwikkeling van de Brabantse economie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat ik me voldoende kan aanpassen aan nieuwe competenties die van me gevraagd worden op mijn werk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik heb vertrouwen in de overgang van Brabant naar duurzame landbouw (o.a. terugdringen van uitstoot broeikasgassen veehouderij, duurzaam produceren).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over het klimaat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in het idee dat alle grondstoffen oneindig vaak (her)gebruikt kunnen en moeten worden om verspilling te voorkomen (circulaire economie).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over de luchtkwaliteit in mijn leefomgeving.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik geloof in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (anders dan meer asfalt en klassiek openbaar vervoer).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat ik over 15 jaar in een elektrische auto rijd (of een voertuig op andere duurzame brandstof, zoals waterstof).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Door de keuzes die ik maak, kan ik helpen klimaatverandering tegen te gaan						
De overheid moet bereid zijn veel te besteden om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning						
Iedereen in de Brabantse samenleving, waaronder ikzelf, is verantwoordelijk om bij te dragen aan stikstofreductie						

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik maak me zorgen over drugscriminaliteit in Brabant (o.a. illegaal wiet verbouwen, XTC-labs).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen dat leegstaande bedrijfspanden en voormalig agrarische gebouwen gebruikt worden voor illegale praktijken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De bedreiging van burgemeesters en wethouders in Brabant vind ik een probleem	☐	☐	☐	☐	☐	☐

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik maak me zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters in Brabant	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het groeiende aantal distributiecentra vormt een bedreiging voor de uitstraling van het Brabantse landschap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat ik in de huidige Brabantse samenleving gezond oud kan worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat ik in de toekomstige Brabantse samenleving gezond oud kan worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐

BLOK 4: De volgende vragen gaan over hoe je naar de Brabantse samenleving kijkt.

In elk land en in elke provincie is er wel eens wrijving tussen groepen. Hoe groot is, volgens jou, in Brabant de wrijving tussen de volgende groepen?

1 is helemaal geen wrijving; 10 is zeer veel wrijving

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Wee t ik niet
Mensen met en zonder een migratieachtergrond	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Versillende religieuze groepen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Werkgevers en werknemers	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Arme en rijke mensen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hoog- en laagopgeleiden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ouderen en jongeren	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Zieke en gezonde mensen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Agrariërs en niet-agrariërs	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen met een verschillende politieke voorkeur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ervaar jij wrijving tussen andere groepen in Brabant? Zo ja, tussen welke groepen?

- Nee
- Ja, namelijk tussen de volgende groepen:

BLOK 5: In dit blok vragen we je naar je mening over de politiek en instituties in het algemeen.

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
De overheid doet onvoldoende voor mensen zoals ik	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de overheid doet	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De meeste politici zijn bekwame mensen die weten wat ze doen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken	☐	☐	☐	☐	☐	☐

In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik heb vertrouwen in de medemens	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de Brabantse economie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de nationale overheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in politie en justitie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de manier waarop mijn gemeente wordt bestuurd	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in het functioneren van de Brabantse overheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in het functioneren van de Veiligheidsregio's in Brabant	☐	☐	☐	☐	☐	☐

BLOK 6: Tot slot zijn we benieuwd naar wat voor jou hét moment van 2020 was en wat jij als grootste uitdaging voor 2021 ziet.

Welk nieuwsbericht of welke actualiteit uit 2020 is je het meest bijgebleven?

_____

Wat zie jij als grootste uitdaging voor 2021?

_____

Tot slot: Heb je overige opmerkingen over deze vragenlijst? Deze kun je hieronder kwijt

HET **pon | telos**

OPGERICHT IN
1947

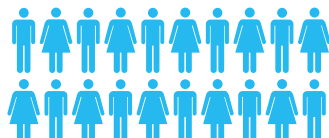
GEVESTIGD IN
TILBURG

KENNISONDERNEMING

STICHTING ZONDER WINSTOOGMERK

AANTAL MEDEWERKERS

30

INTENSIEVE SAMENWERKINGEN

MET UNIVERSEITEN EN ANDERE
KENNISINSTELLINGEN

SPECIFIEKE THEMA'S

- > VEERKRACHT
- > RUIMTE EN ENERGIE
- > OMGEVING
- > ARBEID
- > CULTUUR
- > ERFGOED
- > MIGRATIE
- > PARTICIPATIE
- > JEUGD
- > STURING

ONZE OPDRACHTGEVERS

- > PROVINCIES
- > GEMEENTEN
- > ZORG- EN WELZIJNSINSTELLINGEN
- > FONDSEN

Over Het PON & Telos

Maatschappelijke besluitvorming verbeteren

Wij zijn een sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving. We beschouwen het als onze opdracht om maatschappelijke besluitvorming te verbeteren. Dat doen we door wetenschappelijke kennis met kennis van de praktijk te verbinden. We zijn van data, feiten en cijfers, maar geven die altijd een gezicht. Waarbij iedere stem telt. Voorkeuren en meningen halen we op, onderzoeken we, analyseren we en duiden we. Met prikkelende aanpakken en innovatieve methoden. Daarbij zijn we altijd gericht op duurzaamheid: de harmonieuze verbinding tussen sociale, ecologische en economische doelstellingen. Zo dragen we bij aan de kwaliteit van samenleven, nu en in de toekomst.

Met een multidisciplinair en creatief team van bijna 30 adviseurs en onderzoekers werken we vooral voor lokale en regionale overheden in Nederland (met een sterke kennispositie in Noord-Brabant), maar ook voor corporaties, banken, zorg- en welzijnsinstellingen, fondsen en maatschappelijke organisaties. We werken daarbij intensief samen met universiteiten en andere kennisinstellingen en zijn officieel partner van Tilburg University. Met onze kennis en inzichten adviseren we beleidsmakers en bestuurders. Zodat ze afgewogen keuzes kunnen maken. Zodat ze bestuurlijk kunnen vernieuwen. En zodat ze een positieve impuls kunnen geven aan de samenleving van morgen.

Stationsstraat 20c
5038 ED Tilburg
+31 (0)13 535 15 35
info@hetpon-telos.nl
hetpon-telos.nl